

Gibanje kriminalitete in kaznovalna politika v Sloveniji v zadnjem desetletju*

Franc Brinc**

V Sloveniji se je od 1980. do 2003. leta število policiji prijavljenih kaznivih dejanj povečalo za dvainpolkrat (indeks 264,3), število obsojenih oseb pa se je zmanjšalo za več kot za tretjino (indeks 61,7), kar kaže, da ni statistične povezave med prijavljeno kriminaliteto in številom obsojenih storilcev kaznivih dejanj. Od 1980. do 2003. leta se je prebivalstvo povečalo za 5,2 %, kriminaliteta pa se je po policijski statistiki povečala za 164,3 %. Kriminalitetno število je od 1980. do 2002. leta iz 1.525,4 naraslo na 3.868,6 (indeks 253,6), iz česar bi lahko sklepali na večjo udeležbo prebivalcev v kriminaliteti.

V raziskovanem obdobju je bilo največ obsojenih polnoletnih in mladoletnih oseb 1985. leta (14.626), najmanj pa 1995. leta (3.961, indeks 27,1): 1985. leta je bilo na 100.000 prebivalcev obsojenih 741 oseb, 1995. leta pa 199 (indeks 26,9), 2003. leta pa se je to število dvignilo na 368. Iz tega sklepamo, da se je v tem obdobju zmanjšala družbena nevarnost kriminalitete, zato ni razloga za spremembo sedanjo kaznovalne politike.

Med kazenskimi sankcijami se je od 1965. do 2003. leta gibal delež **sodnega opomina** od 1,2 % do 4,0 %; delež **(nepogojnih) denarnih kazni** se je gibal od 1,8 % do 38,2 %, uporaba **(nepogojne) zaporne kazni** pa se je iz 24,0 % zmanjšala na 15,9 %. Delež **pogojno odloženih denarnih in zapornih kazni** se je povečal iz 51,5 % na 73,8 % izrečenih kazenskih sankcij. Podatki o **uporabi nepogojne zaporne kazni** kažejo, da se je kaznovalna politika sodišč v največji meri spreminjala na področju kratkih kazni do 6 mesecev zavora, manj pa na področju kazni od enega do 3 let zavora, medtem ko se je pri kaznih 3 in več let zavora zelo malo spreminjala. Leta 1985 so sodišča obsodila na zapor 2.003 obsojence, 1995. leta pa 550. Sodišča so 1980. leta izrekla 97,8 % vseh kazni v trajanju do 5 let, 2001. leta pa 97,2 %, kar kaže na stabilno kaznovalno politiko. Sodišča so redko izrekala kazni v trajanju od 10 do 15 let zavora in le izjemoma 15 let zavora, kazen 20 let zavora pa sploh ni bila izrečena. Prikazana kaznovalna politika je delno odraz manj hude kriminalitete, pa tudi posledica sodobne usmeritve kazenskega pravosodja.

Ključne besede: kriminaliteta, gibanje kriminalitete, statistični podatki, kriminalna statistika, sodna statistika, kaznovalna politika, Slovenija

UDK: 343.3/7 + 343.211.6 (497.6)

Uvod

»Postojnski policisti bodo ovadili 45-letnega Ž. R., ki je v noči na ponedeljek v trgovini ukradel dve pašeti v skupni vrednosti 578 tolarjev. Pri tem ga je zalotil prodajalec in poklical policiste« (Dnevnik, 16. 10. 2002).

»Iz kokošnjaka v K. je neznani ljubitelj perutnine odnesel 10 kokoši in petelina ter lastnika oškodoval za več kot 10.000 tolarjev« (Dnevnik, 5. 6. 2001).

»V četrtek med 14. in 20. uro je neznani storilec »obiskal« garderobo pivnice Kompas ob mejnem prehodu v G. Eni izmed delavk je ukradel tri tisočake« (Dnevnik, 3. 3. 2001).

»V počitniško hišico v N. je vlomilo več ljudi. V njej so se okrepčali, odnesli pa so zobne ščetke, zobno pasto in osvežilec. Naredili so za 7.000 tolarjev škode. Manj škode, samo 5.000 tolarjev, so povzročili nepriodipravi, ki so vlomili v počitniško prikolico v R., se v prikolici najedli in nato izginili neznano kam« (Dnevnik, 5. 3. 2001).

»V družini P. so v petek ugotovili, da je iz kuhinje njihove hiše nekdo ukradel bankovec za 10.000 tolarjev. Neznane tatu še iščejo« (Dnevnik, 5. 2. 2001).

»S torka na sredo je neznanec v R. pred vikendom izpulil enajst enoletnih sadik vrtnic in lastnico oškodoval za 12.000 tolarjev« (Dnevnik, 10. 2. 2001).

»Ponoči je nekdo iz hleva ukradel 13 kilogramov težkega kozlička, vrednega 13.000 tolarjev« (Dnevnik 19. 6. 2000).

»V noči na sredo so neznanci vdrl v čuvajnico pri železniški postaji in v njej prespali. Tam so pustili nekaj stvari, odnesli pa niso ničesar. Najemnici čuvajnice so naredili za 5.000 tolarjev škode« (Dnevnik, 24. 11. 2000).

* Prispevek avtorja je bil v skrajnem obsegu ustno predstavljen na mednarodni znanstveni konferenci ob petdesetletnici Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Tema znanstvene konference je bila: »Kriminaliteta, družbeno nadzorstvo in postmodernizacijski procesi«, Ljubljana, 1.–2. 10. 2004.

** Franc Brinc, doktor pravnih znanosti, upokojeni izredni profesor za kriminologijo, Prušnikova 29, 1000 Ljubljana.

»Ko je P. zjutraj hotel nahraniti svoje zajce, jih ni bilo v zajčniku. Neznanec je ukradel devet zajcev in s tem lastnika oškodoval za okoli 15 tisočakov« (Dnevnik, 9.8.2000).

»V ponedeljek je pri počitniški hišici nekdo ukradel motiko za obdelovanje vrta. Škodo ocenjujejo na 1.500 tolarjev« (Dnevnik, 17. 7. 2002).

»V noči na nedeljo je neznanec iz osebnega avtomobila odnesel sončna očala, gasilni aparat in sprej za čiščenje armature in s tem lastnika olajšal za 5.000 tolarjev« (Dnevnik 23. 10. 2001).

»Kurji tat je s torka na sredo ukradel deset kokoši in petelina. Škode je za nekaj tisočakov« (Dnevnik, 11. 5. 2001).

»Neznanec je vlomil v klet stanovanjske hiše in ukradel več kilogramov česna in čebule, več kozarcev domače masti in vložnih gob, fižol ter tri pletene steklenice« (Dnevnik, 26. 10. 1999).

»Policisti so si ogledali prostore kokošje farme, kamor je nekdo vlomil in ukradel 420 jajc in kakih deset kokoši in lastniku povzročil za okrog 15.000 tolarjev škode« (Dnevnik, 27. 9. 1999).

»V trgovini je mlajši moški pod vetrovko skril 1,5 kg kave ter pet tablic čokolade, pri blagajni pa je plačal le žemljo. Trgovke so ga povabile v pisarno, vendar jim je pobegnil« (Dnevnik 8. 10. 1998).

Ali je vse to kriminaliteta? Kakšne kazni »zaslužijo« storilci navedenih dejanj? Odgovor je odvisen od zakonodaje in pravosodja države, kako obravnavata določena človekova dejanja, koga kaznujeta ter kakšna korist se pričakuje od kaznovanja. Številna človekova dejanja ne povzročijo večje škode, nesorazmerno večji stroški pa nastanejo šele z odzivom državnih organov na ta dejanja.

Ob kriminaliteti se zastavljajo številna vprašanja o njenih vzrokih in načinih obravnavanja. Temeljna vprašanja so: katero vedenje zasluži kaznovanje, za katera kazniva dejanja naj se storilci obsodijo na zaporno kazen in kolikšna je višina »pravične« kazni, kateri so namenjeni kaznovanja ter kako jih doseči in izmeriti dosežene učinke, kakšni so družbeni stroški z delovanjem policije, tožilcev, sodišč, zaporov in drugih služb, ki sodelujejo pri obravnavanju kriminalitete. Odločilno vprašanje je, koliko kazen v resnici prispeva k zmanjšanju kriminalitete?

Danes, na začetku 21. stoletja, je primeren čas za razmišljanje o kriminaliteti, kriminalitetni in kaznovalni politiki ter o vlogi zaporne kazni v sodobni (slovenski) demokratični družbi. Temeljno vprašanje je, ali daljše zaporne kazni in strožji sistemi izvrševanja te kazni bolj preprečujejo kriminaliteto kot krajše

kazni in bolj permissivni ter humani sistemi obravnavanja obsojencev. Pri ocenjevanju uspeha boja s kriminaliteto in izvrševanja zaporne kazni so pomembni še stroški, zato si mora država zastaviti vprašanje o koristnosti vloženega denarja za boj s kriminaliteto. Kazensko pravosodje s policijo in zaporji je velika ekonomska dejavnost (»industrija kontrole«), za katero porabi država veliko denarja, po drugi strani pa daje ta dejavnost »kruh« več tisoč državnim uslužbencem. Ker so stroški za zapore visoki v primerjavi s skromnimi učinki pri zmanjševanju kriminalitete, je temeljno kriminalnopolitično vprašanje, katere storilce kaznivih dejanj kaznovati z zaporno kaznijo ob čim manjših družbenih stroških, saj si mora kazensko pravosodje prizadevati za gospodarno zatiranje kriminalitete glede na pričakovani učinek kaznovanja in delovanja zaporov.¹

V najbolj gospodarsko razvitih državah kriminaliteta narašča, postaja težja in bolj organizirana, kar povečuje strah med ljudmi, zato so vedno pogostejše zahteve po strožjem kaznovanju storilcev kaznivih dejanj. Večina držav se na porast kriminalitete odziva s strožjo kaznovavno politiko, posledica pa je prenaseljenost zaporov. Kljub strokovnim opozorilom, da je dejanska vloga kazni pri zatiranju kriminalitete dosti manjša, kot se pričakuje,² politiki pogosto ustrezajo zahtevam javnosti po strožji kaznovalni politiki. **Zato se moramo tudi v Sloveniji vprašati: koliko kriminalitete ter koliko obsojencev v zaporih še šteje kot normalno, da bi bila zadovoljna strokovna in laična javnost, saj mora imeti boj s kriminaliteto uresničljive cilje.**

1. Kriminaliteta in vzroki zanjo

»Zvečer je 56-letni Franc gledal nogometno tekmo na 1. TV programu. Ko je bila tekma najbolj napeta, se je vrnila domov žena in ga prosila naj vključi 2. program, da bo gledala ljubzenski film. Začel se je prepir. Ko je žena sama vključila 2. program, jo je mož stisnil za vrat... Ko se je zavedel, da jo je umoril, je poklical policijo« (Nedeljski dnevnik, 30.6.1985).

Kriminologi (še) ne znajo pojasniti, zakaj človek stopi na kriminalitetno pot in zakaj vztraja na njej dolga desetletja kljub negativni izkušnji s kaznovanjem. Najpomembnejši usmerjevalec človekovega vedenja je **osebnost**. Bistvo človekovega odločanja je predvidevanje posledic različnih ravnanj. Pri nastanku kaznivega dejanja delujejo predispozicijski, privlačevalni in pospeševalni dejavniki.³ Za kriminaliteto ni enega samega vzroka, temveč so vzroki med seboj tesno funkcionalno povezani tako, »da en vzrok vpliva na drugega«.⁴

¹ Loeb 1978; Clear 1982; Knapp 1984; Parent 1990.

² Andenaes, 1969; Goldman, 1982; Grenawalt, 1983.

³ Quim et al, 1991 s. 61

⁴ Downes, Rock, s. 302.

Po **teoriji družbenega nadzorstva** je kriminaliteta posledica pretrganja socialnih in čustvenih vezi posameznika z družbo in njenimi vrednotami. Ne-konformnost z družbenimi normami je posledica človekove nezadovoljive socialne integracije v socialne in psihološke mreže ožjega družinskega in širšega družbenega okolja. Po **teoriji racionalnega izbora** je kaznivo dejanje posledica prostovoljne odločitve storilca v določenem življenjskem položaju. Večina kaznivih dejanj ne zahteva posebnih sposobnosti ali priprav na dejanje in ne posebnih tehnik, zato jih lahko stori vsakdo. V normalnih družbenih razmerah je število ljudi, ki se odločijo za kaznivo dejanje, dokaj stalno, zato zapiše policija vsako leto podobno število kaznivih dejanj, padec ali porast pa je bolj posledica sprememb v organizaciji policijskega dela ali metodologiji zapisovanja kaznivih dejanj kot dejanskih sprememb v obsegu kriminalitete.⁵ Učinkovitosti policije zato ni mogoče ocenjevati po količini zapisane kriminalitete, ta tudi ni odvisna od števila policistov in višine družbenih stroškov za policijo.⁶ Policija tudi ne more v večji meri vplivati na začetno motivacijo (*initial decision*) ljudi za kriminaliteto, lahko pa v pomembni meri vpliva na zmanjšanje priložnosti za kaznivo delovanje (situacijska-mehanična prevencija) in s tem na končno odločitev (*final decision*) za storitev kaznivega dejanja.⁷ Zmanjšanje priložnosti za kriminaliteto lahko zmanjša kriminaliteto ne glede na kaznovalno politiko države.⁸

Po **ekonomski teoriji** je kriminaliteta posledica človekovega racionalnega izbora. Poleg tega je za nastanek kaznivega dejanja potrebna ustrezna nezavarovana žrtev. Zato količina kriminalitete ni odvisna samo od odločitve potencialnih storilcev, temveč tudi od potencialnih žrtev, ki se ne zavarujejo pred kriminaliteto. Stopnja kriminalitete je posledica dinamične interakcije med racionalnim izborom potencialnih storilcev, ki hočejo storiti določeno kaznivo dejanje, na drugi strani pa je

odločilno vedenje potencialnih žrtev, ki se »nočejo ustrezno zavarovati, da ne bi postale žrtve«.⁹ Stopnja kriminaliteta je posledica povpraševanja storilcev po določenih dobrinah in ponudbe žrtev, pri čemer gre za racionalno odločitev prestopnika za storitev kaznivega dejanja kot vedenje žrtve, ki omogoča tako dejanje. Storilec kaznivega dejanja nastopa v vlogi potrošnika, ki išče ekonomsko možnost za pridobitev željene stvari po najnižji ceni, zato izbere najmanj zavarovano žrtev in priložnost z najmanjšim tveganjem odkritja.¹⁰ Krivulja povpraševanja po kriminaliteti se spreminja glede na pričakovani dobiček in je bolj ali manj raztegljiva, odvisno od vrste kriminalitete, saj le redki ljudje storijo kaznivo dejanje, če je dobiček majhen in velika tveganost prijetja. Zato je v stabilni družbi med povpraševanjem po kriminaliteti in ponudbo žrtev zaradi racionalne interakcije med potencialnimi storilci in potencialnimi žrtvami ravnotežje dinamično. Stopnja kriminalitete se uravnoteži na križišču krivulje, ki predstavlja povpraševanje potencialnih storilcev po dobičku s kriminaliteto, in krivulje, ki predstavlja ponudbo žrtev. Država lahko vpliva na »trg kriminalitete« s povečanim tveganjem prijetja in obsodbe storilca kaznivega dejanja. Tveganje prijetja je odvisno od sposobnosti policije. Vendar se kriminaliteta lahko zmanjša le, če se hkrati poveča tudi tveganje obsodbe, ki je v rokah tožilstev in sodišč. Če tožilstva zavrnejo velik del kazenskih ovadb in če sodišča izrekajo »(pre)mile« kazni, se pri potencialnih storilcih zmanjša strah pred kaznijo, zato se kriminaliteta poveča. Čeprav se zdi, da bi povečano tveganje prijetja in obsodbe moralo zmanjšati kriminaliteto, se je pokazalo, da je kljub strožjemu kaznovanju strošek s kriminaliteto še vedno prenizek, da bi se kriminaliteta znižala. Nasprotno pa lahko milejša kaznovalna politika pomeni pritisk na žrtve, naj se same bolj zavarujejo pred kriminaliteto.

⁹ Glej o tem odnosu Dijk, s. 263.

⁵ Za Slovenijo »strokovnjaki kriminalistične policije ocenjujejo, da je statistični porast obravnavanih kaznivih dejanj v letu 1998 posledica dejanskega poslabšanja varnostnih razmer, v precejšnji meri pa tudi spremenjenega načina obravnavanja lažjih kaznivih dejanj, ki so najštevilnejša in zato znatno vplivajo na podatke o skupnem obsegu kriminalitete«. Svetek, s. 101

⁶ Na vprašanje, koliko časa porabi policija za odkrivanje storilcev najtežjih kaznivih dejanj, dajejo delni odgovor naslednji podatki: »Od leta 1960-1997 je bilo v Sloveniji 665 dokončanih umorov in poskusov umorov, od tega je bilo raziskanih 646 (95,7%) kaznivih dejanj. Osumljenec je bil takoj znan v 63,6 %, prijet pri dejanju v 1,8 %, znan v 24 urah po dejanju v 23,7 % (v 24 urah po dejanju je bil storilec znan že v 89,1 %, podčrtal Brinc) in znan v 3-10 dneh po dejanju v 6,0 % (v 10 dneh po dejanju je bilo znanih že 95,1 %, podčrtal Brinc) vseh storjenih umorov in poskusov umorov«. Sterle, s. 353.

⁷ Sparks, 1980.

⁸ Leta 1997 se je v New Yorku zaradi nove varnostne politike policije na področju situacijske-mehanične prevencije zmanjšala kriminaliteta za 44 %. Nova varnostna politika je temeljila na načelu »toleranca nič« in na teoriji »razbitega okna«. Zmanjšanje kriminalitete je dossegla policija sama brez sodelovanja sodišč in zaporov. Stauffer, s. 151.

¹⁰ V tem modelu se žrtev pojavlja kot ponudnik priložnosti, da potencialni storilec zadovolji svoje povpraševanje. Žrtev ponuja kriminalno priložnost, če ima stvar, ki si jo želi storilec, pa se ne zavaruje tehnično ali socialno z ustreznim vedenjem. Po ekonomski teoriji žrtev presoja, ali se naj zavaruje po formuli »STROŠEK-KORIST« od zavarovanja. Pri tem je strošek cena stvari oziroma ustrezna cena zavarovanja te stvari. Zavarovanje žrtve pa je odvisno od percepcije tveganja izgubiti stvar s kaznivim dejanjem (percepcija potencialne viktimizacije). Izbor žrtve je racionalen, ker tehta ceno stvari, tveganje viktimizacije in ceno zavarovanja. Žrtev, ki se ne zavaruje, »išče priliko postati žrtev«. Žrtve se nočejo zavarovati, če ocenijo, da so stroški zavarovanja višji kot je pričakovano tveganje postati žrtev in z zavarovanjem preprečena izguba stvari zaradi kriminalnega dejanja. Če se vse potencialne žrtve ustrezno zavarujejo pred tveganjem, se kriminaliteta začasno zmanjša, ko pa se zmanjša tveganje postati žrtev, ljudje opustijo zavarovanje in kriminaliteta se zopet poveča. Ob pomanjkljivem zavarovanju žrtev imajo storilci kaznivih dejanj večji dobiček, zato se jih še več vključi v kriminaliteto, ki zato naraste. Če se dobiček od kriminalitete zmanjšuje, vztrajajo v kriminaliteti le tisti, ki jim je vseeno, kakšno je tveganje, saj nimajo škode od prijetja, obsodbe in prestopanja zaporne kazni. Isto, s. 265.

2. Nameni zaporne kazni in njihovo doseganje

Med kaznimi je v središču pozornosti zaporna kazen, ki se lahko izreče vsakemu storilcu, če ne za prvo pa za ponovljeno kaznivo dejanje. Zaradi porasta nevarne kriminalitete se pojavljajo zahteve po strožjem kaznovanju in povečuje se zaupanje v onesposobitveno in zastraševalno vlogo zaporne kazni. Vendar s strožjimi kaznimi in z večjo uporabo zaporne kazni ni mogoče zmanjšati kriminalitete, saj gre v zapor le malo storilcev kaznivih dejanj v primerjavi s celotno prijavljeno kriminaliteto. Javnost zahteva strožje (daljše) kazni, čeprav povezava med številom zapornikov ter stopnjo in nevarnostjo kriminalitete ni dokazana. Družba se odziva na kriminaliteto s kazenskimi sankcijami, katerih namen je posebna in splošna prevenција s povračilom (retribucijo), zastraševanjem, onesposobitvijo (nevtralizacijo) in rehabilitacijo obsojencev.

Najstarejši namen kaznovanja je **povračilo** (maščevanje, retribucija), zato mora biti kazen sorazmerna teži kaznivega dejanja, pri tem mora s kaznijo povzročeno zlo preseči pridobljeno ugodnost s kaznivim dejanjem.¹¹

Povračilni namen se doseže z dolgo zaporno kaznijo, ne glede na pričakovano korist od kazni, saj je kazen sama sebi zadosten namen.¹² Učinka tega namena kazni ni treba meriti, saj je dosežen že s samim izrekom kazni.

Namen **onesposobitve** (izolacije, nevtralizacije) obsojenca je doseči začasno varstvo družbe z izrekanjem (dolgi)h zapornih kazni, ki prestopnikom vsaj začasno preprečijo kazniva dejanja. Iz strahu pred obsojenci zahteva javnost varen zapor, ne glede na stroške, saj je preprečevanje begov edini vidni namen zaporne kazni. Zapor sorazmerno dobro opravljajo onesposobitveno vlogo, saj le redki begi obsojencev zmotijo idilično predstavo o varstvu družbe pred kriminaliteto. Ker naj bi bil zapor namenjen samo nevarnim prestopnikom, je onesposobitveni učinek zaporne kazni odvisen od sposobnosti napovedovanja nevarnosti obsojencev. Ne glede na majhen učinek onesposobitve obsojencev na zmanjšanje kriminalitete, se z uporabo izbirne onesposobitve doseže racionalnejša izraba (pre)majhnih zaporskih zmogljivosti samo za najbolj nevarne prestopnike z visokim tveganjem povratka. Čeprav bi lahko onesposobitev nevarnih prestopnikov zmanjšala kriminaliteto ni mogoče podaljševati kazni zopora velikemu številu prestopnikov. Če bi hoteli z zaporno kaznijo vsaj malo zmanjšati kriminaliteto, bi bilo treba veliko prestopnikov spraviti v zapor za sorazmerno dolgo dobo. Vendar se z izločitvijo nevarnih prestopnikov v zapore lahko zmanjša kriminaliteta samo, če jih ne nadomestijo drugi ljudje (povečana udeležba v kriminaliteti), oziroma če se v tem času ne poveča individualna stopnja prestopništva (večja gostota prestopništva). Dejansko z izrekanjem daljših zapornih kazni ni mogoče zmanjšati krimi-

nalitete, saj stopnja kriminalitete ni odvisna od števila zaprtih oseb, po drugi strani pa tudi ni mogoče »zapreti« toliko prestopnikov, da bi se zaradi tega zmanjšala kriminaliteta. Zato je (pre)veliko zaupanje v onesposobitveno vlogo zopora nevarno, pomembni pa so tudi visoki stroški vzdrževanja zapornikov.

Pri kaznovanju in uporabi zaporne kazni povzroča največ težav doseganje **zastraševalnega namena** kaznovanja, saj je učinek zastraševanja odvisen od posameznikove sposobnosti razmišljanja o posledicah svojih dejanj. Zato strah pred kaznijo lahko učinkuje samo pri naklepnih kaznivih dejanjih, pa še med temi so številna dejanja posledica omejenih možnosti racionalnega izbora vedenja. Zastraševalni učinek kazni najbolj zmanjša nizka stopnja raziskanosti kriminalitete.¹³ Ker je zastraševalni učinek kazni bolj odvisen od verjetnosti prijetja in zanesljivosti kazni kot od strogosti izrečenih kazni, lahko država najbolj zniža kriminaliteto s povečanim tveganjem prijetja, kar pa je odvisno od strokovnosti in prizadevnosti policije.¹⁴ Države, ki so skušale zmanjšati kriminaliteto s povečanim številom policistov, so ugotovile, da se zato kriminaliteta ne zmanjša, če hkrati ne poraste tudi tveganje obsodbe, ki je v rokah tožilcev in sodišč.¹⁵ Če tožilstva zavrnejo velik delež kazenskih ovadb ali če sodišča izrekajo »(pre)mile« kazni, se pri potencialnih storilcih zmanjša strah pred kaznijo, kar vpliva na porast kriminalitete. Pri tem je treba upoštevati, da strah pred kaznijo lahko prepreči le priložnostno (situacijsko, motivacijsko) kriminaliteto, ne pa najtežjih (patoloških, afektivnih) kaznivih dejanj. Strah pred zaporno kaznijo ne more zastrašiti tistih, ki jim ni mogoče izreči te kazni, in tistih, za katere je odkritje in kaznovanje poklicno tveganje v kriminalni karieri.¹⁶

¹³ McGuire, 1995.

¹⁴ Goldman, 1982; Lewis, 1986; Langan & Farrington, 1998.

¹⁵ Po mednarodni statistiki števila uradnih oseb, ki sodelujejo pri obravnavi kriminalitete, je bilo leta 1994 v Sloveniji na 100 000 prebivalcev 412 policistov, 7 tožilcev, 26 poklicnih sodnikov, 42 uslužbencev v zaporih, skupaj 487 oseb. Ker je bilo evropsko povprečje 398 uradnih oseb, je imela Slovenija skoraj največ zaposlenih med primerjanimi državami, ob najmanjši kriminaliteti, ob najmanjšem številu obsojenih na zaporno kazen in ob najmanjšem številu zaprtih oseb v zaporih. Walmsey, s. 7, European sourcebook, s. 181.

¹⁶ V Angliji niso ugotovili povezave med strogostjo kaznovanja in stopnjo umorov, posilstev, vlomov in ropov, medtem ko pri tatvinah avtomobilov zmanjšana kaznovalna usmeritev hitro poveča ta dejanja. V ZDA strogost kaznovanja ne vpliva za umore, rope in posilstva, izjema so vlomi, kjer povečana kaznovanost zmanjša ta kazniva dejanja. Ker na porast kriminalitete bolj vpliva zmanjšano tveganje prijetja kot zmanjšana strogost kaznovanja, je stopnja kriminalitete v večji meri odvisna od sposobnosti policije kot od strogega kaznovanja na sodiščih Langan, Farrington, s. 38.

Raziskava zastraševalnega učinka dolgih zapornih kazni je pokazala statistično elastičnost spremembe -0,2, kar pomeni, da se je ob 10 % porastu povprečne višine izrečenih zapornih kazni zmanjšala kriminaliteta na merjenem področju za 2 %. Razen pri ubojih, je pri nasilnih kaznivih dejanjih večja (negativna) elastičnost kot pri nenasilnih dejanjih. Kljub temu še ni zanesljive povezave med višino izrečenih kazni in zastraševanjem drugih, da ne delajo kaznivih dejanj. Lewis, s. 47.

¹¹ Foucault, s. 94.

¹² Murphy, s. 78.

V preteklem stoletju se je poleg klasičnih namenov kaznovanja uveljavila tudi **rehabilitacija** obsojencev. Rehabilitacijski model zaporja je temeljil na domnevi, da je mogoče spoznati in odpraviti kriminogene dejavnike z vplivanjem na obsojenčevo osebnost in okolje. Ker se kljub rehabilitacijski ideologiji ni zmanjšala kriminaliteta in zaradi porasta hude in organizirane kriminalitete, so prestrašeni ljudje zahtevali strožje kaznovanje. Nekatere države so začele opuščati rehabilitacijsko ideologijo in uporabljati bolj kaznovalne modele obravnavanja obsojencev. S tem je ponovno pridobila na pomenu povračilna in zastraševalna vloga kazni, kar je javnost pomirilo. Čeprav je nekaj časa kazalo, da je rehabilitacijska ideologija za vedno opuščena, v ZDA in v Evropi to ni pomenilo popolne preusmeritve na klasično retribucijo, saj se je še vedno ohranilo zdravo jedro rehabilitacije. Značilnost evropske neoklasične kriminalitetne politike je zmerenost v pričakovanjih od zaporne kazni in bolj uravnoteženo upoštevanje različnih namenov kaznovanja, ideja o rehabilitaciji pa je v ozadju pri odmeri kazni in pri njenem izvrševanju. Cilji rehabilitacije naj bi se danes dosegali z ustrežno organizacijo dela in življenja zapornikov glede na realne možnosti zaporov ob upoštevanju sposobnosti in pripravljenosti obsojencev za rehabilitacijo ter usposobljenosti penoloških delavcev za rehabilitacijski tretman. V ZDA je rehabilitacijski nihilizem (»nič ne deluje«, »nothing works«) trajal le malo časa, saj so nove raziskave dokazale, »da rehabilitacija lahko učinkuje« (»rehabilitation can work«)¹⁷ in »da lahko zmanjša povratništvo, če se na kriminogene dejavnike usmerjen tretman izvaja za tiste, pri katerih je visoko tveganje povratka«,¹⁸ čeprav učinek ni vedno velik ali ga tudi ni. Zato je v ZDA po 1990. letu znova oživila rehabilitacijska ideologija¹⁹ in tudi Evropska zaporiska pravila (Svet Evrope, 1987) poudarjajo, da je namen tretmana razvijati obsojenčev občutek za odgovornost in spodbujati lastnosti in sposobnosti, ki mu bodo pomagale, da bo po prestani kazni spoštoval pravo in bo sposoben skrbeti za svoje življenjske potrebe. Vendar je ne glede na današnjo kritiko in hvalo zaporja pomembno, da racionalna kriminalitetna politika opusti pričakovanje, da je s kaznovanjem in z zapori mogoče zmanjšati kriminaliteto. Številne države, ki so se na povečano kriminaliteto odzivalo s povečanjem sredstev za policijo in pravosodje ter z gradnjo zaporov, so ugotovile, da ni utemeljeno pričakovati, da bi organi formalnega družbenega nadzorstva v prihodnje lahko uspešneje zatirali kriminaliteto, kot so jo v preteklosti, ne glede na strogost kaznovalne politike in prizadevnost državnih organov.

V zvezi z doseganjem namenov kaznovanja je zlasti vprašljiva uporaba **kratkih kazni zaporja** (do 3 oz. 6 mesecev), ki po večinskem prepričanju nimajo zastraševalnega, onesposobitvenega in poboljševalnega učinka, zato se išče izhod v njihovi odpravi, manjši uporabi in v nadomestilih zanje.²⁰ Kritike so deležne tudi **dolge kazni zaporja**,²¹ ki jih države uporabljajo

zaradi težjih oblik kriminalitete, čeprav ni dokazov, da zmanjšujejo kriminaliteto.²² Razlog, da daljše kazni ne zmanjšajo kriminalitete, je v tem, da stopnja kriminalitete ni odvisna od števila zapornikov temveč od privlačnosti dobička od kriminalitete. Ker se dolgotrajne zaporne kazni lahko izrečejo le storilcem težjih kaznivih dejanj, katerih delež v kriminaliteti je majhen, tudi povečana uporaba dolgih kazni ne zmanjša kriminalitete, če zaprte takoj nadomestijo drugi.²³ Zato je nevarno stališče, da daljše kazni bolj zmanjšujejo kriminaliteto kot krajše, saj bi potem »še več zaprtih še bolj zmanjšalo kriminaliteto«.²⁴ Uporaba dolgih kazni je sporna tudi zato, ker je napovedovanje povratništva in razvoja kriminalne kariere nezanesljivo.²⁵ Zato kriminalitetna politika opušča predstavo, da prisilni ukrepi odvračajo ljudi od kriminalitete.²⁶

3. Vpliv kaznovalne politike na število zapornikov

Ob kaznovanju storilcev kaznivih dejanj je temeljno vprašanje, koliko storilcev naj se kaznuje na zaporno kazen, da se ohranijo s kazenskim pravom zavarovane vrednote. Teoretično in praktično vprašanje je, **kdo in po kakšnih merilih določa število potrebnih postelj v zaporih in od česa je odvisna njihova zasedba?** Odgovor je odvisen od stopnje in nevarnosti kriminalitete, od kazenske zakonodaje, od kaznovalne politike sodišč, od odnosa sodnikov do nadomestil za zaporno kazen, od povprečne višine izrečenih kazni pa tudi od politike pogojnih odpustov. Vsi, ki sodelujejo pri teh odločitvah, bi morali spoštovati načelo, naj se zaporna kazen uporablja le za majhno število nevarnih prestopnikov. Ker pa malo obsojencev izpolnjuje ta pogoj, so še velike možnosti za zmanjšanje števila obsojencev v zaporih.

Število obsojencev v zaporih na določen dan je odvisno od števila obsojenih na zaporno kazen, od povprečne višine izrečenih kazni in povprečne dejanske prestane kazni pred (pogojnim) odpustom.²⁷ Zato se lahko število obsojencev v zaporih poveča kljub manjšemu številu obsojenih na zaporno kazen, če so jim izrečene povprečno višje kazni, po drugi strani pa je lahko veliko število prestopnikov obsojenih na kratke zaporne kazni pa bodo zapori kljub temu (pol)prazni.²⁸

Kot merilo strogosti kaznovalne politike države se uporablja **kriminalitetno število** (število vseh zaprtih oseb na določen datum na 100 000 prebivalcev države; Svet Evrope uporablja

²¹ Goethals, 1980; Mackenzi & Goodstein, 1985; Flanagan, 1985,

²² Richards, 1978; Palmer, 1984; Wormith, 1984; Porporino & Zamble, 1984.

²³ Van den Haag, s. 54.

²⁴ Johnson, s. 474; Forst, s. 20; Moriarty, s. 1.

²⁵ Brody, 1980; Van der Werff, 1981; Trasler, 1984; Farrington, 1986; Gottfredson & Hirschi, 1986.

²⁶ Desmet, s. 120.

²⁷ Kuhn, 1994.

²⁸ Heinz, 1989.

¹⁷ Wright, s. 33

¹⁸ Andrews et al., s. 384.

¹⁹ McGuire, s. 5

²⁰ Sclafani, 1980; Desmet, 1987; Snacken, 1994.

1. september).²⁹ Podatek, da se je 2001. leta v 40 državah Evrope gibalo kriminalitetno število od 38 (Island) do 671 (Rusija) kaže, da samo razlike v stopnji kriminalitete ne pojasnijo razlik v številu zaprtih oseb. Dejstvo, da v mnogih državah narašča število zaprtih oseb kljub zmanjšanju kriminalitete, kaže, da je povečano število zapornikov bolj povezano s kaznovalno politiko in politiko izvrševanja zaporne kazni kot s porastom kriminalitete. Na povečanje števila zaprtih oseb bolj vpliva povprečna višina izrečenih kazni kot povečano število sprejetih obsojencev na prestajanje kazni.³⁰ Pri tem je treba upoštevati, da ob stabilni kaznovalni politiki na povečano število zaprtih oseb lahko vpliva samo porast težjih kaznivih dejanj.³¹ Ker je število zaprtih oseb odvisno tudi od števila postelj v zaporih, se tudi s povečanjem ali zmanjšanjem števila postelj lahko uravnava število zapornikov.³² Trenutna prenaseljenost zaporov zato ni razlog za novogradnjo zaporov, saj se s tem le začasno omili prostorska stiska, ne odpravijo pa se vzroki prenaseljenosti. Občasna obdobja polnih in (pol)praznih zaporov so lahko posledica trenutnih razmer (sprememba zakonodaje, reorganizacija pravosodja, različna delovna prizadevnost policistov, tožilcev in sodnikov, sodne počitnice), zato niso razlog za novogradnjo zaporov ali spreminjanje kaznovalne in penitenciarne politike.³³ Če uporablja kazensko pravosodje razmeroma stalno stopnjo zapiranja glede na nevarnost kriminalitete, mora biti v stabilni družbi v zaporih skozi daljši čas stabilno število zaprtih oseb. Zato praviloma tudi ni povezave med trendi kri-

minalitete in trendi zapiranja, če pa je povezava, je lahko samo posledica porasta težjih kaznivih dejanj, ne pa porasta celotne kriminalitete.³⁴ Po »teoriji prilagajanja« celotnega kazenskega pravosodja izrekajo sodišča v daljšem časovnem obdobju razmeroma stalen delež zapornih kazni ne glede na stopnjo in težo kriminalitete, zato mora biti tudi v zaporih stabilno število obsojencev. Odnos med stopnjo kriminalitete, številom obsojenih na zaporno kazen ter številom zaprtih oseb ni premo sorazmeren, saj je porast zapisane kriminalitete lahko posledica porasta samo lažjih kaznivih dejanj, katerih storilci ne bodo obsojeni na zaporno kazen, zato tudi večji porast zapisane kriminalitete ne vpliva nujno na povečanje števila obsojenih na zaporno kazen. Ob porastu kriminalitete se lahko v podobnem razmerju, kot se je povečala kriminaliteta, poveča samo število obsojenih storilcev težjih kaznivih dejanj, hkrati pa se mora zmanjšati delež obsodb na zaporno kazen za lažja kazniva dejanja, čeprav se je povečalo tudi število teh dejanj.³⁵ Ker na število obsojenih na zaporno kazen vpliva samo razmerje med težjo in lažjo kriminaliteto, iz policijske statistike o porastu prijavljene kriminalitete ni mogoče zanesljivo sklepati, da se bo povečalo tudi število obsojenih prestopnikov na zaporno kazen, zato se lahko tudi ob večjem porastu prijavljene kriminalitete zmanjša število zapornikov. Ker na stopnjo kriminalitete in število obsojenih na zaporno kazen vplivajo tudi ekonomska gibanja, lahko porast brezposelnosti poveča število obsojenih na zaporno kazen ob nespremenjeni stopnji kriminalitete.³⁶

4. Kriminaliteta in kaznovalna politika v Republiki Sloveniji v obdobju od 1980–2003 leta

PRIKAZ OBRAVNAVANJA KRIMINALITETE V SLOVENIJI V LETU 2003

– policiji prijavljena kazniva dejanja	76643
– kazniva dejanja z znanimi osumljenci (45,7 %)	35014
– polnoletne osebe, zoper katere je bila vložena obtožnica (39,8%)	13927
– polnoletne osebe, zoper katere je bil kaz. postopek pred senatom pravnomočno končan	13193
– obtožni akt zavržen, postopek ustavljen (30,1 %)	3965
– oprostitev, zavrnitev obtožbe (18,6 %)	2457
– obsojene osebe (51,5 %)	6769
– obsojeni na zapor (95,68 % od vseh obsojenih)	6477
– pogojno obsojeni na zapor (78,86 % od vseh obsojenih)	5338
– ne-pogojno obsojeni na zapor (16,83 % od vseh obsojenih)	1139
– denarna kazen skupaj (2,22 % od vseh obsojenih)	150
– obsojeni na ne-pogojno denarno kazen (1,84% od vseh obsojenih)	124
– obsojeni na pogojno denarno kazen (0,38 % od vseh obsojenih)	26
– sodni opomin (1,2 % od vseh obsojenih)	80
– vzgojni ukrep	2
– izrečen varnostni ukrep brez izreka kazni	33
– kazen odpuščena	27

²⁹ Jurgens-Kerner, 1987; Tournier, 1988; Heinz, 1989.

³⁰ Kensey, Tournier, 1997.

³¹ Zimring, Hawkins, 1990.

³² Fattah, 1982, Monhiesen, 1985.

³³ Klofas et al., 1992.

³⁴ Moitra, 1986.

³⁵ Bailey et al., s. 131.

³⁶ Zimring & Hawkins, 1990.

Iz prikaza je razvidno, da je policija leta 2003 zapisala veliko kaznivih dejanj, tožilci pa so obtožili malo prestopnikov in sodniki so obsodili le majhen delež vseh storilcev kaznivih dejanj. Taka podoba obravnavanja kriminalitete je idealna, zato ni podlage za družbeni preplah in ne za politično poseganje v prikazano obravnavanje kriminalitete. Država naj dopusti, da policisti, tožil-

ci in sodniki delajo naprej tako, kot so delali doslej, saj bo to najboljše za pravosodne organe in za državo.

Iz **tabele 1** je razvidno, da je policiji **prijavljena kriminaliteta** naraščala v vsem obdobju od 1980. do 2003. leta in da so bile v številu prijavljenih kaznivih dejanj večje spremembe

Tabela 1: Gibanje kriminalitete in števila obtoženih in obsojenih polnoletnih in mladoletnih oseb na 100.000 prebivalcev v Sloveniji (na dan 30.6.) od leta 1980–2003

Crimes reported to the police and the number of accused and convicted juvenile and adult persons per 100 000 inhabitants in Slovenia on June, 30, 1980–2003

Leto	Policiji prijavljena kaz. dejanja		Število prebivalcev v 000 30. junija		Število kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev		Število oseb, zoper katere je bila vložena obtožnica/predlog		Število obsojenih polnoletnih in mladoletnih oseb		Število obsojenih na 100.000 prebivalcev	
Year	Crimes reported to the police		Number of inhabitants 000		Number of crimes per 100.000 inhab.		Accused juvenile and adult offenders		Number of convicted offenders		Rate of sentenced offenders per 100.000 inhabitants	
	N	index	N	index	N	index	N	index	N	index	N	index
1980	28998	100,0	1901	100,0	1525,4	100,0	15151	100,0	11896	100,0	626	100,0
1985	42776	147,5	1973	103,8	2168,1	142,1	17322	114,3	14626	122,9	741	118,4
1990	38353	132,3	1998	105,1	1919,6	125,8	13070	86,3	10839	91,1	542	86,6
1991	42250	145,7	2002	105,3	2111,4	138,4	11571	76,4	9354	78,6	467	74,6
1992	54085	186,5	1996	105,0	2799,7	183,5	11640	76,8	8733	73,4	438	70,0
1993	44278	152,7	1991	104,7	2223,9	145,8	10920	72,1	7966	67,0	400	63,9
1994	43635	150,5	1989	104,6	2193,8	143,8	9320	61,5	7316	61,5	368	58,8
1995	38178	131,7	1988	104,6	1920,4	125,9	10924	72,1	3961	33,3	199	31,8
1996	36587	126,2	1991	104,7	1837,6	120,5	9589	63,3	4442	37,3	223	35,6
1997	37173	128,2	1987	104,5	1870,8	122,6	10584	69,9	5592	47,0	281	44,9
1998	55473	191,3	1983	104,3	2797,4	183,4	13285	87,7	6365	53,5	320	51,1
1999	61693	212,7	1986	104,5	3106,4	203,6	13701	90,4	6489	54,5	327	52,2
2000	67617	233,2	1990	104,7	3397,8	222,8	13944	92,0	6895	58,0	346	55,3
2001	74795	257,9	1992	104,8	3754,8	246,2	15595	102,9	7632	64,2	383	61,1
2002	77218	266,3	1996	105,0	3868,6	253,6	15845	104,6	8375	70,4	420	67,1
2003	76643	264,3	1999	105,2	3834,1	251,4	15104	99,7	7337	61,7	368	58,8

Opomba: V policijski statistiki niso zajeta kazniva dejanja ogrožanja javnega prometa, zajeta pa so v številu obsojenih oseb. *In the police statistic, road traffic offences are not included, yet they are included in the number of convicted persons.*

Vir-Source:

Prijavljena kazniva dejanja. Crimes reported to the police.

1980-1990: Statistični letopis ONZ. Ministrstvo za notranje zadeve RS. Ljubljana. *Statistical Yearbook of the Ministry of the Interior 1995. Ministry of the Interior of the Republic of Slovenia*, Ljubljana 1996, p. 47.

1991-1997: Statistični letopis MNZ 1999. Ministrstvo za notranje zadeve RS. Ljubljana 1999 s. 59. *Statistical Yearbook of the Ministry of Interior 1999. Ministry of the Interior of the Republic of Slovenia*, Ljubljana 1999.

1998-2002: Svetek S.: Kriminaliteta in kriminalistično delo v letu 2002. (*Crime in the year 2002*). Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 54/2003/2, s. 115-124, cit. s. 118

2003: Svetek S.: Kriminaliteta in kriminalistično delo v letu 2003. Revija za kriminalistiko in kriminologijo 55/2004/2.

Število prebivalstva na dan 30.6. 1980-2003: *Total number of registered inhabitants of the Republic of Slovenia on June, 30:* Statistični letopis Republike Slovenije 2003. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana. *Statistical Yearbook of the Republic of Slovenia 2003. Statistical Office of the Republic of Slovenia*. Ljubljana.

Polnoletne osebe, zoper katere je bil vložen obtožni akt, in mladoletne osebe, zoper katere je bil podan predlog za izrek vzgojnega ukrepa ali kazni in število obsojenih mladoletnih in polnoletnih oseb. Accused minor and adults offenders:

1980-1985: Kazenska sodna statistika (1980-1985). Zavod SRS za statistiko, Ljubljana. *Criminal court statistics. Statistical Office of the Republic of Slovenia*.

1990-1994: Pravosodje (1990-94). Rezultati raziskovanj. Zavod RS za statistiko, Ljubljana.

1995-2001: Kriminaliteta (1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001). Rezultati raziskovanj. Statistični urad RS, Ljubljana.

2002-2003: Statistični letopis Slovenije (2002, 2003). Statistični urad RS. Ljubljana.

med posameznimi leti. Zlasti izstopa obdobje od 1998. leta dalje, ko se je naglo povečevalo število prijavljenih kaznivih dejanj vse do 2002. leta (indeks 266,3 glede na 1980. leto) in šele 2003. leta se je naraščanje ustavilo. Iz **tabele 1** ni mogoče zanesljivo sklepati, koliko je bil v obdobju od 1980–2003 letni porast kriminalitete posledica dejanskih sprememb v stopnji kriminalitete zaradi večje udeležbe prebivalcev v kriminaliteti (prevalenca) ali zaradi večjega števila storjenih kaznivih dejanj (frekvenca) in koliko le posledica sprememb kazenske zakonodaje ter administrativnih in organizacijskih sprememb v delu policije pri zapisovanju kaznivih dejanj. Da je šlo bolj za »administrativni« porast kriminalitete kot za dejansko povečano kriminalnost prebivalcev, kažejo (pre)velike razlike med prijavljeno kriminaliteto ter obtoženimi in obsojenimi osebami v istem obdobju. Od leta 1980 do 2003 se je število prijavljenih kaznivih dejanj povečalo za dvainpolkrat (indeks 264,3), število obsojenih pa se je zmanjšalo več kot za tretjino (indeks 61,7), kar kaže, da ni statistične povezave med trendom prijavljene kriminalitete in trendom obsojenih storilcev kaznivih dejanj. Tako je 2002. leta policija zapisala 77.218 kaznivih dejanj (indeks 266,3), obtoženih je bilo 15.845 oseb (indeks 104,6) in obsojenih 8.375 oseb (indeks 70,4). V letu, v katerem je bilo največ zapisanih kaznivih dejanj, je le malo porasel indeks obtoženih oseb, medtem ko je indeks obsojenih padel. Na stopnjo individualne udeležbe prebivalcev v kriminaliteti vpliva povečanje ali zmanjšanje rojstne (rizične) kohorte, dolžina kriminalne kariere prestopnikov in spremembe v priložnosti storiti kaznivo dejanje.³⁷ Zmanjšanje priložnosti za kriminaliteto lahko zmanjša kriminaliteto ne glede na nadzor policije³⁸ in kaznovalno politiko države.

Vse navedeno kaže na težavnost ocenjevanja dejanske teže in družbene nevarnosti kriminalitete samo na podlagi policiji prijavljene kriminalitete. Za ocenjevanje teže in nevarnosti kriminalitete so bolj uporabni podatki o obsojenih osebah, pa še pri teh je mogoče na težjo kriminaliteto sklepati le po izrečenih (daljših) zapornih kaznih, v katerih se odraža nevarnost kriminalitete. Za končno oceno teže kriminalitete bi bilo treba poleg izrečenih upoštevati še dejansko prestane zaporne kazni in od izrečenih kazni odšteti s pogojnimi odpustom odpuščeno kazen, ob najstrožjem ocenjevanju pa bi bilo treba od prestanih kazni odšteti še proste izhode obsojencev in zunaj zavoda preživete redne letne ali nagradne dopuste in tretmanske izhode (po 77. členu zakona o izvrševanju kazenskih sankcij ima obsojenec možnost dobiti prost izhod iz zapore do štirikrat na mesec po 48 ur, kar pomeni, da je vsak mesec lahko odsoten iz zapore 8 dni, oz. 3 mesece na leto, s tem pa se izrečena štiriletna kazen skrajša za eno leto). Pri ocenjevanju teže storjenih kaznivih dejanj je treba upoštevati še, da so v prijavljeni kriminaliteti zajeta po teži zelo različna kazniva dejanja (tatvina dveh paštet v skupni vrednosti 578 tolarjev; tatvina 10 kokoši in

petelina; tatvina enajst enoletnih sadik vrtnic; tatvina devetih zajcev; tatvina motike vredne 1.500 tolarjev; petkratni umor), zato iz prijavljene kriminalitete ni mogoče neposredno sklepati o njeni družbeni nevarnosti. Ker lahko izvršilna oblast skrajša izrečeno kazen s pogojnimi odpusti, s tem lahko usklajuje zaporske zmogljivosti s trenutnim številom zapornikov.

Iz **tabele 1** je razvidno, da se je od 1980. do 2003. leta **prebivalstvo Slovenije** povečalo za 5,2 %, kriminaliteta pa se je povečala za 164,3 %. Medtem ko se je prebivalstvo v vsem obdobju enakomerno povečevalo, so bile v številu zapisanih kaznivih dejanj med posameznimi leti večje spremembe. Čeprav so lahko k porastu ali padcu zapisane kriminalitete prispevale spremembe kazenske zakonodaje, je malo verjetno da bi se nagnjenje za kriminaliteto pri prebivalcih med posameznimi leti spreminjalo v tako velikem obsegu in s tem njihova udeležba v kriminaliteti, kot to kažejo podatki o zapisani kriminaliteti. Iz podatkov je mogoče sklepati, da je policija pogosto pretiravala z zapisovanjem kaznivih dejanj, saj povečanju zapisane kriminalitete pogosto ni sledil ustrezen porast števila obtoženih in obsojenih oseb na 100.000 prebivalcev. V obdobju od 1995. do 1999. leta se je prebivalstvo zmanjšalo za 0,1 %, število zapisanih kaznivih dejanj pa se je povečalo za 235,0 %, kar je praktično neverjetno, saj se udeležba prebivalcev v kriminaliteti (prevalenca in frekvenca) ne spreminja v tako kratkem obdobju ob nespremenjenih družbenopolitičnih in ekonomskih razmerah.

Iz **tabele 1** je razvidno, da je **kriminalitetno število** (število kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev) od 1980. do 2002. leta s 1.525,4 naraslo na 3.868,6 (indeks 253,6) in je bilo v vsem obdobju višje kot je bilo 1980. leta, iz česar bi lahko sklepati na večjo udeležbo prebivalcev v kriminaliteti. Vendar samo iz tega podatka ni mogoče zanesljivo sklepati na dejanski porast kriminalitete, saj je treba upoštevati spremembe meril za zajemanje kaznivih dejanj s policijsko statistiko in treba bi bilo upoštevati metode za določanje »kriminalnega praga«, ki loči kriminalno vedenje od nekriminalnega glede na družbeno nevarnost kot materialno sestavino kaznivega dejanja poleg formalnih znakov kaznivega dejanja,

Število obtoženih polnoletnih oseb in mladoletnikov, zoper katere je bil podan predlog za izrek vzgojnega ukrepa ali kazni, je v obdobju od 1980. do 1985. leta najprej poraslo (indeks 114,3), od tega leta dalje pa se je zmanjševalo vse do 1994. leta, ko je bilo najmanj obtoženih v zadnjih 15 letih (indeks 61,5). Število obtoženih po posameznih letih se je le malo spreminjalo, kar dovoljuje sklep o uravnoteženih merilih tožilcev za kazenski pregon. Iz velikih razlik med prijavljeno in obtoženo kriminaliteto je mogoče sklepati na stabilno politiko tožilstev in smotno uporabo načela legalitete. V delu tožilstev ni zaznati večjih letnih izpadov zaradi organizacijskih težav, to je le delno opazno 1994. in 1996. leta, ko je bilo obtoženih občutno manj oseb kot pred in po teh letih, čeprav je manjše

³⁷ Fienberg, Reiss, 1980.

³⁸ Sparks, 1980.

število obtoženih v teh letih sorazmerno manjšemu številu prijavljenih kaznivih dejanj. Ko je 1980. leta policija zapisala 28.989 kaznivih dejanj in so tožilstva obtožila 15.151 oseb, je znašalo tveganje obtožbe za prijavljeno kaznivo dejanje 52,23%, ko pa je 2001. leta policija zapisala 74.796 kaznivih dejanj in so tožilstva obtožila 15.595 oseb, je tveganje obtožbe za prijavljeno kaznivo dejanje padlo na 20,85 %, kar pomeni dvakrat manjše tveganje kot je bilo 1980. leta. Če bi bila vsa kazniva dejanja, ki jih je zapisala policija, »družbi nevarna«, bi bila tožilstva gotovo obtožila njihove storilce. Ob tem pa je treba priznati, da policija z vestnim zapisovanjem prijavljene kriminalitete in povečanim številom raziskanih kaznivih dejanj opravlja pomembno preventivno vlogo, saj povečano tveganje odkritja bolj zastrašuje potencialne storilce kaznivih dejanj, poleg tega pa morajo imeti žrtve kriminalitete možnost prijaviti policiji vsako oškodovanje ne glede na kasnejšo obtožbo in obsodbo storilca kaznivega dejanja, saj jim kazenski zakonik daje številne možnosti za zasebno kazensko ali civilnopravno tožbo.

Iz **tabele 1** je razvidno, da se je število **obsojenih polnoletnih in mladoletnih oseb** od 1980. do 2003. leta močno spreminjalo; največ obsojenih je bilo 1985. leta (14.626), najmanj pa 1995. leta (3.961, indeks 27,1). Po 1990. letu se je število obsojenih oseb postopno zmanjševalo do 1994. leta, ko je bilo obsojenih 7.316 oseb oz. 78,50 % od obtoženih oseb, že naslednje leto pa je bilo obsojenih samo 3.961 oseb oz. 36,26 % od obtoženih oseb. Tako nenormalno stanje 1995. leta je bilo lahko posledica zmanjšane delovne učinkovitosti kazenskih sodnikov, saj se je že naslednje leto ponovno povečalo število obsojenih in se je nato postopno povečevalo do 2002. leta, ko je bilo obsojenih 8.375 oseb. Na spremembo kaznovalne politike v 1995. letu je delno vplival tudi začetek uporabe novega kazenskega zakonika s 1. 1. 1995, ker sodišča niso mogla takoj prilagoditi svoje kaznovalne politike novi zakonodaji. Iz števila obsojenih oseb v naslednjih letih sklepamo, da so sodišča potrebovala več let za prilagajanje kaznovalne politike novi kazenski zakonodaji, saj je že 2001. leta število obsojenih preseglo število obsojenih 1994. leta in šele 2003. leta se je število ustalilo na ravni iz 1994. leta. Za oceno strogosti kaznovalne politike je potrebno poleg števila obsojenih oseb upoštevati še vrsto in višino izrečenih kazni, ki odražajo težo kriminalitete. Čeprav je kazenska zakonodaja iz 1995. leta vplivala na kaznovalno politiko sodišč, se v tem obdobju ni povečala represivna usmeritev pravosodja, čeprav je bilo pravosodje izpostavljeno pogostim političnim pritiskom po zaostritvi represije do storilcev kaznivih dejanj. Čeprav od 1996. leta število obsojenih postopoma narašča, je še vedno manjše, kot je bilo 1980. in 1985. leta: 1985. leta je bilo na 100.000 prebivalcev obsojenih 741 oseb, 1995. leta pa 199 (indeks 26,9), do 2003. leta se je to število dvignilo na 368. Od 1980. do 2003. leta se je prebivalstvo povečalo za 97.792, število obsojenih na 100.000 prebivalcev pa se je znižalo za 258. Ob upoštevanju deleža obsojenih na 100.000 prebivalcev od 1990. do 2003. leta **sklepamo, da se je v tem obdobju zmanjšala družbena nevarnost slovenske kriminalitete**. Čeprav je policija 2000. leta zapisala 29.264

več kaznivih dejanj kot 1990. leta in so tožilstva obtožila 874 oseb več kot 1990. leta, so sodišča obsodila 3.944 oseb manj. Ob tem upoštevamo, da je število obsojenih oseb na 100.000 prebivalcev najboljši pokazatelj družbene nevarnosti kriminalitete, saj šele sodišče z izrekom sodbe odpravi vsa občasna nihanja v številu prijavljene kriminalitete in številu obtoženih oseb. Čeprav bi morala imeti tudi policija in tožilstva izdelana trajnejša strokovna merila za svoje delo, pa si ti organi občasno lahko dovolijo tudi »politiko« pri svojem delu. Zaradi varovanja pravnega reda, zakonitosti in pravičnosti pa je pomembno, da sodišča sodijo »po zakonu« in se ne podreajo vsakokratnim družbenopolitičnim in ekonomskim pritiskom. Čeprav je iz števila obsojenih oseb mogoče sklepati na večkratno spreminjanje kaznovalne politike sodišč, saj so med posameznimi leti velike in strokovno neupravičene razlike, vendar so bili kratkotrajni padci in porasti števila obsojenih oseb vsaj občasno povezani tudi s spremembami kazenske zakonodaje in ne le s porastom prijavljene in obtožene kriminalitete. Iz kratkotrajnih porastov števila obsojenih oseb po spremembah kazenske zakonodaje je mogoče sklepati, da spremembe zakonodaje niso odločilno vplivale na kaznovalno politiko. Če zanemarimo občasne padce in poraste števila obsojenih oseb, je bila kaznovalna politika od 1980. do 2003. leta razmeroma stalna. Spremembe v številu obsojenih oseb so bile bolj posledica sprememb v organizaciji pravosodja kot sprememb v kaznovalni politiki. Na stabilnost kaznovalne politike sklepamo po majhnih spremembah števila obsojenih oseb na 100.000 prebivalcev, saj po 1990. letu nikoli več ni bilo obsojenih toliko oseb kot 1980. in 1985. leta. **To pomeni, da družbena nevarnost kriminalitete ne narašča, zato ni razloga, da bi sodišča spreminjala merila za sojenje, saj s sedanjo kaznovalno politiko Slovenija ustrezno obvladuje kriminaliteto**. Tožilci in sodniki naj samo ohranijo sedanja merila za kaznovanje tudi v prihodnje, ne glede na politične posege v kazensko zakonodajo in poskuse vmešavanja politike v kaznovalno politiko. Sedanja kaznovalna politika odraža visoko stopnjo pravne civilizacije, pravne kulture, pravne morale in humanosti. Tožilci in sodniki naj upoštevajo, da je moč kazenskega prava za preprečevanje kriminalitete zelo majhna, zato tudi družba ne more prenesti odgovornosti za povečanje kriminalitete na tožilce in sodnike.

Iz **tabele 2** je razvidno, da se je od 1990. do 2003. leta gibalo **letno število zapisanih kaznivih dejanj na enega zaposlenega v policiji in kriminalistični službi** od 5,8 (leta 1996 in 1997) do 10,4 (1999. leta): 1996. leta je en delavec policije zapisal eno kaznivo dejanje povprečno na vsakih 63 dni, 2003. leta pa na vsakih 36 dni. Od 1990. do 2003. leta se je število zaposlenih v policiji povečalo za 2.587 oz. za 52,38 %, število zapisanih kaznivih dejanj na enega delavca pa se je povečalo za 2,4 oz. za 30,77 %. Porastu števila zaposlenih v policiji ni sledil sorazmerni porast števila zapisanih kaznivih dejanj: od 1990. do 1992. leta se je povečalo število zaposlenih za 12,8 %, število zapisanih kaznivih dejanj pa se je povečalo za 41,0 %; 1996. leta je bilo zaposlenih 1.345 delavcev več kot 1990. leta, zapisanih pa je bilo 1.766 kaznivih dejanj manj; do 2003.

Tabela 2: Število zaposlenih delavcev v policiji in kriminalistični službi ter število zapisanih kaznivih dejanj in obsojenih polnoletnih storilcev kaznivih dejanj v Sloveniji v obdobju od 1990–2003

Number of police officers and crime investigators and the number of crimes reported to the police, compared with the number of convicted offenders, 1990–2003

Leto	Število zaposlenih v policiji in kriminalistični službi	Število zapisanih kaznivih dejanj	Število zapisanih kaznivih dejanj na 1 zaposlenega v policiji in kriminalist. službi	Število obsojenih oseb	Število obsojenih na 1 zaposlenega v policiji in kriminalistični službi	Število obsojenih polnoletnih na zapor	Število obsojenih na 1 zaposlenega v policiji in kriminalistični službi
Year	Number of police officers and crime investigators	Number of reported crimes	Number of reported crimes per one policeman and crime investigator	Number of convicted persons	Number of convicted persons per one policeman/investigator	Number of convicted persons to a prison	Number of convicted persons to a prison per one policeman/investigator
	N index	N index	N	N	N	N	N
1990	4939 100,0	38353 100,0	7,8	9842	2,0	1637	0,33
1991	5049 102,2	42250 110,2	8,4	8278	1,6	1337	0,26
1992	5570 112,8	54085 141,0	9,7	7618	1,4		
1993	5661 114,6	44278 115,4	7,8	6871	1,2	1078	0,19
1994	5951 120,5	43635 113,8	7,3	6289	1,1	917	0,15
1995	6187 125,3	38178 99,5	7,1	3462	0,6	550	0,09
1996	6284 127,2	36587 95,4	5,8	3942	0,6	601	0,10
1997	6374 129,1	37173 96,9	5,8	4975	0,8	630	0,10
1998	6066 122,8	55473 144,6	9,1	5729	0,9	842	0,14
1999	6256 126,7	61693 160,9	9,9	5783	0,9	978	0,16
2000	6882 139,3	67618 176,3	9,8	6304	0,9	1099	0,16
2001	7359 149,0	74795 195,0	10,2	7061	1,0	1197	0,16
2002	7393 149,7	77218 201,3	10,4	7646	1,0	1284	0,17
2003	7526 152,4	76643 199,8	10,2	6769	0,9	1139	0,15

Vir-Source:

Število zaposlenih v policiji in kriminalistični službi - Number of police officers and crime investigators:

1990-1999: Statistični letopis MNZ. *Statistical Yearbook of the Ministry of the Interior*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. *Ministry of the Interior of the Republic of Slovenia*. Ljubljana.

2000-2003: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija GPU KSP, sporočilo podatkov po faksu 27.9.2004. *Ministry of the Interior - report by the fax on September, 27, 2004*.

Število obsojenih polnoletnih oseb- The number of convicted person to a prison: Statistični letopis 2003. *Statistical Yearbook of the Republic of Slovenia 2003*. Statistični urad RS. *Statistical Office of the Republic of Slovenia*. Ljubljana.

leta se je število zaposlenih delavcev povečalo za 52,4 %, zapisanih pa je bilo 99,8 % več kaznivih dejanj.

Največ obsojenih oseb na enega delavca policije je prišlo 1990. leta (dva obsojenca), čeprav je bilo tega leta v policiji najmanjše število zaposlenih, najmanj obsojenih pa je bilo 1995. in 1996. leta (0,6 obsojenca). Od 1990. do 2003. leta se je povečalo število zaposlenih delavcev za 52,4 %, število obsojenih na enega delavca pa se je zmanjšalo z 2,0 na 0,9, kar pomeni 100 % manj obsojenih na enega delavca policije.

Leta 1990 je bilo na enega zaposlenega v policiji obsojenih na zaporno kazen 0,33 oseb (na tri delavce je bil obsojen en storilec), od 1995. do 1997. leta pa je bilo obsojenih na zaporno kazen samo 0,10 oseb (na deset zaposlenih je bil obsojen na zaporno kazen en storilec). Po 1998. letu postopoma narašča število obsojenih na zaporno kazen na enega zaposlenega v

policiji in se je do 2003. leta povečalo na 0,20 (na pet zaposlenih v policiji je na zaporno kazen obsojen en storilec kaznivega dejanja). Iz podatkov je mogoče sklepati, da v zadnjih letih policija zapisuje vedno več lažjih dejanj, ki ne vplivajo niti na skupno število obsojenih in ne na število obsojenih na zaporno kazen. Koliko dela bo policija vložila v zapisovanje in raziskovanje kaznivih dejanj, je njena strokovna odločitev, z družbenega vidika pa je pomemben predvsem učinek (rezultat) njenega delovanja pri zatiranju kriminalitete. Prikazani podatki ne kažejo, da bi policija s povečanim številom delavcev (za 52,4 %) in s povečanim številom zapisanih kaznivih dejanj (za 99,8 %) prispevala k zmanjšanju kriminalitete v naslednjih letih. Vsak državni organ se mora vprašati, kaj in kako dela ter kakšen je učinek (rezultat) dela. Povečano število delavcev policije ni vplivalo na povečanje števila obsojenih storilcev kaznivih dejanj in na število obsojenih na zaporno kazen. Policija je 2003. leta

Tabela 3: Gibanje kriminalitete in števila obsojenih polnoletnih in mladoletnih oseb v Sloveniji ter tveganje obsodbe za prijavljeno kaznivo dejanje v obdobju od leta 1980–2003*

Crimes reported to the police and the risk of conviction for the reported crimes in Slovenia, 1980–2003

Leto	Policiji prijavljena kaz. dejanja		Obsojene polnoletne in mlad. osebe		Tveganje obsodbe za prijavljeno kaz.dejanje	Število obsojenih na zapor	Tveganje obsodbe na zapor za prijavljeno kaz.dej.
Year	Crimes reported to the police		Convicted adult and juvenile persons		Risk of conviction for reported crimes	Number of persons convicted to prison sentence	Risk of conviction to a prison
	N	index	N	index	%	N	%
1980	28998	100,0	11896	100,0	41,0	2003	6,9
1985	42776	147,5	14626	122,9	34,2	2424	5,7
1990	38353	132,3	10839	91,1	28,3	1637	4,3
1991	42250	145,7	9354	78,6	22,1	1337	3,2
1992	54085	186,5	8733	73,4	16,1	<i>ni statističnega podatka</i>	
1993	44278	152,7	7966	67,0	18,0	1078	2,4
1994	43635	150,5	7316	61,5	16,8	917	2,1
1995	38178	131,7	3961	33,3	10,3	550	1,4
1996	36587	126,2	4442	37,3	12,1	601	1,6
1997	37173	128,2	5592	47,0	15,0	630	1,7
1998	55473	191,3	6365	53,5	11,5	842	1,5
1999	61693	212,7	6489	54,5	10,5	982	1,6
2000	67618	233,2	6895	58,0	10,2	1108	1,6
2001	74794	257,9	7632	64,2	10,2	1202	1,6
2002	77218	266,3	8375	70,4	10,8	1290	1,7
2003	76643	264,3	7337	61,7	9,6	1143	1,5

* V številu prijavljenih kaznivih dejanj niso zajeta kazniva dejanja ogrožanja javnega prometa. *In the number of reported crimes road traffic offences are not included.*

Vir-Source: Policijska in sodna statistika. *Police and court statistics.*

zapisala 99,8 % več kaznivih dejanj kot 1990. leta in s tem za toliko povečala svojo »produktivnost«, vendar je vprašanje, kakšen je bil učinek povečane »produktivnosti« za družbo.

Iz *tabele 2* je mogoče sklepati, da je v opazovanem obdobju policija večkrat spreminjala svoja pravila o zapisovanju kriminalitete, kar je vplivalo na policijsko statistiko kriminalitete. V prihodnje bo morala policija določiti trajnejše kriminalno-politično in ekonomsko utemeljene usmeritve za svoje delo in morala bo zmanjšati željo po čim večji »produkciji« kriminalitete, ki se odraža samo v policijski statistiki kriminalitete, ne vpliva pa na število obtoženih in obsojenih oseb. Ker je policija drag državni organ, se mora pri delu obnašati tudi gospodarno. Strokovna pravila za zapisovanje kriminalitete ne morejo biti odvisna samo od vsakokratnega ministra oz. vodje policije in ostalih služb (statistične), ki obravnavajo kriminaliteto. Ker nobena policija ne more odkriti in raziskati vseh kaznivih dejanj, mora delovati izbirno in se načrtno odločati med

bolj in manj družbeno nevarno kriminaliteto glede na vsakokratne družbene in ekonomske razmere.

Za vsakega storilca kaznivega dejanja je še pred storitvijo in zlasti po njej pomembno vprašanje, kolikšno je tveganje prijetja in obsodbe in zlasti obsodbe na zapor. *Tabela 3* kaže, da se je to tveganje od 1980. do 2003. leta močno zmanjšalo: 1980. leta je bilo tveganje, da bo storilec prijavljenega kaznivega dejanja **obsojen**, 41,0 %, do 1995. leta pa je padlo na 10,3 %, kar pomeni štirikratno znižanje in je ostalo enako nizko vse do 2003. leta, ko je bilo le še 9,6 %. Tveganje, da bo storilec prijavljenega kaznivega dejanja **obsojen na zaporno kazen**, pa je od 1980. do 1995. leta s 6,9 % padlo na 1,4 %, kar pomeni štirikrat manjše tveganje in je podobno nizko ostalo vse do 2003. leta. Zato prinaša danes kriminaliteta tudi štirikrat večji dobiček, kot ga je prinašala 1980. leta: tega leta je bilo na 1.000 zapisanih kaznivih dejanj obsojenih 410 storilcev in od teh zapor 69, 2003. leta pa je bilo obsojenih samo še 96, in od teh

na zapor 15 storilcev kaznivih dejanj. Za policiji prijavljeno kaznivo dejanje je bilo 2003. leta trikrat manjše tveganje tako obsodbe kot obsodbe na zaporno kazen kot 1990. leta, kar kaže, da se povečuje dobiček od kriminalitete, zato se vedno več ljudi »odloča« za kriminaliteto.³⁹

Iz **tabele 4** je razvidno, da je bila v obdobju od 1990. do 2003. leta pretežna večina v policijski statistiki zapisanih kaznivih dejanj zoper premoženje. Čeprav so sodišča v tem obdobju za ta kazniva dejanja obsodila vsako leto podoben delež oseb, se je od 1990. (15,9 %) do 1999. leta (4,8 %) za trikrat zmanjšalo tveganje, da bo storilec zapisanega premoženjskega

Tabela 4: Tveganje obsodbe za premoženjska kazniva dejanja v Sloveniji v obdobju od leta 1990–2003
The risk of conviction for criminal offences against property in Slovenia, 1990–2003

Leto	Podatki organov za notranje zadeve <i>Crimes reported to the police</i>			Podatki o obsojenih polnoletnih osebah <i>Court statistics of adult convicted persons</i>			Tveganje obsodbe za premoženjska kazn. dejanja
	Število vseh zapisanih kaznivih dejanj	Kazniva dejanja zoper premož.		Število obsojenih oseb	Obsojene osebe za premož. k. d.		
Year	Total number of reported crimes	Crimes against property	%	Number of convicted persons	Convicted persons for property crimes		Risk to be convicted for property crime
	N	N	%	N	N	%	%
1990	38353	30787	80,27	9842	4896	49,7	15,9
1995	38178	26203	68,63	3462	1453	42,0	5,5
1996	36587	23645	64,63	3942	1493	37,9	6,3
1997	37173	22698	61,06	4975	1899	38,2	8,4
1998	55473	37441	67,49	5729	2112	36,9	5,6
1999	61693	45915	74,42	5783	2189	37,9	4,8
2000	67617	50882	75,25	6304	2449	38,8	4,8
2001	74795	54872	73,36	7061	2932	41,5	5,3
2002	77218	54853	71,04	7646	3226	42,2	5,9
2003	76643	55231	72,06	6769	2838	41,9	5,1

Vir-Source: Policijska in sodna statistika. *Police and Court statistics.*

³⁹ Leta 1994 je po mednarodni statistiki znašal v Sloveniji delež zapornih kazni na 100 osumljencev kaznivih dejanj 2,9, kar je bilo najmanj med 21 državami: v Evropi je znašal povprečni delež 12,7, v Moldovi 63,0, v Avstriji 3,2. *Crime and criminal justice systems in Europe and...*, s. 181.

kaznivega dejanja tudi obsojen za to dejanje. Podatki so opozorilo policiji, da mora preveriti svoje standarde za zapisovanje premoženjskih kaznivih dejanj in svoje delo usmeriti na družbeno nevarnejša kazniva dejanja. Glede na proračunska sredstva za policijo ter število zapisanih in preiskanih kaznivih dejanj

letno na enega policista je mogoče izračunati, koliko stane državo »lovljenje enega kurjega tatu«. Država nima političnega niti ekonomskega interesa, da bi njeni organi varovali »kokoši in kurja jajca, česen in čebulo ter vložene gobe in fižol«, kajti tudi če bi policija odkrila storilce teh dejanj, so stroški dela

policije previsoki v primerjavi z družbeno koristnostjo takega dela.

Iz **tabele 5** je razvidno, da je bilo v obdobju od 1990. do 2003. leta vsako leto **največ oseb** obsojenih za **kazniva dejanja**

Tabela 5: Obsojene polnoletne osebe po skupinah kaznivih dejanj od 1990. do 2003. leta (sodna statistika)
Convicted adult offenders by groups of criminal offences in Slovenia, 1990-2003 (court statistics)

Vrsta kaznivega dejanja Število in delež obsojenih oseb po posameznih letih
Criminal offences Number and structure of convicted persons by groups of criminal offences

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
SKUPAJ TOTAL	9842	8278	7618	6871	6289	3462	3942	4975	5729	5783	6304	7061	7646	6769
%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Zoper življenje in telo	992	988	814	705	810	405	443	616	638	655	691	736	764	652
<i>Against life and limb</i>	10,1	11,9	10,7	10,3	12,9	11,7	11,2	12,4	11,1	11,2	11,0	10,4	10,0	9,6
Zoper človekove pravice	315	306	309	300	300	155	156	203	250	307	368	392	441	403
in svoboščine (1)	3,2	3,7	4,0	4,4	4,8	4,5	3,9	4,1	4,4	5,2	5,8	5,6	5,8	6,0
Zoper čast in dobro ime	256	181	167	183	165	92	101	95	111	95	84	70	62	53
<i>Against honour-reputation</i>	2,6	2,2	2,2	2,7	2,6	2,7	2,6	1,9	1,9	1,6	1,3	1,0	1,1	0,8
Zoper spolno ned. in moralo	75	68	74	66	39	43	51	59	76	68	73	101	113	119
<i>Against sexual integrity</i>	0,8	0,8	1,0	0,9	0,6	1,2	1,3	1,2	1,3	1,2	1,2	1,4	1,5	1,8
Zoper človekovo zdravje	39	47	29	16	13	36	91	85	169	172	213	270	276	275
<i>Against public health</i>	0,4	0,6	0,4	0,2	0,2	1,0	2,3	1,7	2,9	2,7	3,4	3,8	3,6	4,1
Zoper zakonsko zvezo,	121	102	98	78	69	41	64	98	127	109	103	134	109	100
družino in mladino (1)	1,2	1,2	1,3	1,1	1,1	1,2	1,6	2,0	2,2	1,9	1,6	1,9	1,4	1,5
Zoper premoženje	4896	3978	3805	3442	2885	1453	493	1899	2112	2189	2449	2932	3226	2838
<i>Against property</i>	49,8	48,1	49,9	50,1	45,9	42,0	37,9	38,2	36,9	37,9	38,8	41,5	42,2	41,9
Zoper gospodarstvo	366	286	190	129	101	73	163	220	266	354	376	435	488	446
<i>Against economy</i>	3,7	3,5	2,5	1,9	1,6	2,1	4,1	4,4	4,6	5,6	6,0	6,2	6,4	6,6
Zoper pravni promet	277	205	185	191	226	242	325	405	565	402	425	412	417	312
<i>Against legal transactions</i>	2,8	2,5	2,4	2,8	3,6	7,0	8,2	8,1	9,9	7,0	6,7	5,8	5,5	4,6
Zoper pravosodje	76	80	73	92	83	77	51	61	72	73	96	73	112	82
<i>Against the admin. of justice</i>	0,8	1,0	1,0	1,3	1,3	2,2	1,3	1,2	1,3	1,2	1,5	1,0	1,5	1,2
Zoper javni red in mir	528	362	366	372	301	164	209	310	369	472	479	579	710	702
<i>Against public order</i>	5,4	4,4	4,8	5,4	4,8	4,7	5,3	6,2	6,4	8,2	7,5	8,2	9,3	10,4
Zoper splošno varnost ljudi	253	236	252	235	266	80	60	78	72	84	53	48	56	66
In premoženja (3)	2,6	2,9	3,3	3,4	4,2	2,3	1,5	1,6	1,3	1,5	0,8	0,7	0,7	1,0
Zoper varnost javnega	1480	1105	927	764	773	543	662	769	831	705	811	785	787	655
prometa (4)	15,0	13,3	12,2	11,1	12,3	15,7	16,8	15,5	14,5	12,2	12,9	11,1	10,3	9,7
Druga kazniva dejanja	168	334	329	298	258	58	73	77	71	98	83	64	85	66
<i>Other criminal offences</i>	1,7	4,0	4,3	4,3	4,1	1,7	1,9	1,5	1,2	1,6	1,3	0,9	1,1	1,0

(1) *Against human rights and liberties*

(2) *Against marriage, family and youth*

(3) *Against the general safety of people and property*

(4) *Against the safety of public traffic*

Vir: Source:

1990-1994: Statistični letopis Republike Slovenije 1995. Zavod Republike Slovenije za statistiko, Ljubljana. Statistical Yearbook of the Republic of Slovenia. Statistical Office of the Republic of Slovenia. Ljubljana.

1995-2002: Statistični letopis Republike Slovenije 2003. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana. Statistical Yearbook of the Republic of Slovenia 2003. Statistical Office of the Republic of Slovenia. Ljubljana.

zoper premoženje. Delež obsojenih za ta kazniva dejanja se je gibal od 36,9 % v 1998. letu do 50,1 % v 1993 letu. V zadnjih letih znaša delež teh kaznivih dejanj okrog 42 % in ne kaže izrazitejšega porasta niti zmanjšanja. Na **drugem** mestu po številu obsojenih oseb so bila v obdobju od 1990. do 2003. leta **kazniva dejanja zoper varnost javnega prometa.** Za ta dejanja je bilo 1996. leta obsojeno 16,8 % obsojencev, do 2003. leta pa se je delež obsojenih za ta kazniva dejanja zmanjšal na 9,7 %. Na **tretjem** mestu so bila v opazovanem obdobju **kazniva dejanja zoper življenje in telo.** Delež obsojenih za ta dejanja je od 1990. leta postopoma naraščal in je bil 1994. leta najvišji (12,9 %), od tega leta dalje pa se je postopoma zmanjševal do 2003. leta, ko je bil najmanjši (9,6 %). Delež kaznovanih je bil podoben v vsem opazovanem obdobju, kar kaže, da imajo sodišča izoblikovana trdna merila za presojo teže tovrstne kriminalitete.

V opazovanem obdobju se je **povečalo** absolutno število kaznivih dejanj zoper človekove pravice in svoboščine, spolno nedotakljivost in moralo, človekovo zdravje, zakonsko zvezo in družino, gospodarstvo, pravni promet, pravosodje ter javni red in mir, **zmanjšal** pa se je delež kaznivih dejanj zoper splošno varnost ljudi in premoženja ter čast in dobro ime. Zlasti je pomembno, da ni opaziti hitrega naraščanja deleža obsojenih oseb za kazniva dejanja zoper življenje in telo ter spolno nedotakljivost in moralo kot najbolj nevarna kazniva dejanja, ki povzročajo pri ljudeh največji strah pred kriminaliteto. Za ta (nasilna) kazniva dejanja je bilo od 1990. do 2003. leta v posameznih letih obsojeno med 11 in 13 % vseh obsojenih polnoletnih oseb.

Iz **tabele 6** je razvidno, da se je v prikazanem obdobju politika uporabe **sodnega opomina** večkrat spreminjala in je znašal delež te sankcije od največ 4,0 % 1995. leta do najmanj 1,2 % 2003. leta, v absolutnem številu pa so sodišča izrekla letno od 80 (2003. leta) do 317 (1980. leta) sodnih opominov.

V opazovanem obdobju se je uporaba **(nepogojne) denarne kazni** zelo spreminjala, največ teh kazni je bilo izrečenih 1975. leta (4.607 oz. 38,2 % od izrečenih sankcij), najmanj pa 2003. leta (124 oz. 1,8 % izrečenih sankcij). Od 1990. do 2003. leta se je uporaba denarne kazni postopno zmanjševala: število izrečenih kazni je z 2.112 (21, 5% izrečenih sankcij) padlo na 124 (1,8 % izrečenih sankcij) in doseglo najnižji delež v zadnjih 38 letih. Zmanjševanje deleža denarnih kazni ni v skladu s sodobnimi prizadevanji za večjo uporabo nadomestil za kratkotrajne zaporne kazni. Na majhno uporabo kazni so lahko vplivali nizki zneski zakonsko določenih denarnih kazni, visoka inflacija, ki je razvrednotila »kaznovalni« značaj denarnih kazni ter slabo organizirana in neučinkovita izterjava neplačanih kazni. Primerjava med letoma 1975 in 2003 kaže, da je število obsojenih polnoletnih oseb z 12.472 padlo na 6.769 (indeks 54,3), število izrečenih denarnih kazni pa se je s 4.765 znižalo na 124 (indeks 2,6), kar kaže, da so sodišča načrtno zniževala uporabo denarne kazni. Poleg strokovnih vprašanj se ob majh-

ni uporabi denarne kazni zastavlja še ekonomsko vprašanje, čemu se pravosodje izogiba uporabi edine kazenske sankcije, ki prinaša državi ekonomsko korist in vsaj v majhni meri povrne visoke stroške za delo policije, tožilstev, sodišč, zaporov in ostalih služb, ki sodelujejo pri obravnavanju kriminalitete.

Strogost kaznovalne politike se najbolj odraža v izrečenih nepogojnih zapornih kaznih, te kazni pa so tudi najboljši odraz teže kriminalitete. Od 1965. do 2003. leta se je močno zmanjšala uporaba **(nepogojne) zaporne kazni**: 1965. leta je bilo obsojenih na zaporno kazen 2.293 obsojencev oz. 24 % od vseh obsojenih polnoletnih oseb, 1995. leta pa samo 550 oz. 15,9 % od vseh obsojenih oseb, od 1995. leta je postopoma ponovno naraščalo število in delež obsojenih na zaporno kazen, saj je ta delež 2003. leta narasel na 23,3 %. V obdobju od 1990. do 2003. leta se je zmanjšalo število obsojenih na to kazen s 1.637 na 1.509, delež pa se je s 16,6 % povečal na 23,3 %, iz česar bi bilo mogoče sklepati na strožjo kaznovavno politiko. Če pa upoštevamo, da je bilo 1990. leta obsojenih 9.842 oseb, 2003. leta pa 6.769, se pokaže, da so sodišča ob manjši splošni represivnosti (na kar kaže manjše število obsojenih ob znatno višji prijavljeni kriminaliteti), morala večjemu deležu obsojencev izreči zaporno kazen, absolutno število izrečenih kazni pa je bilo še vedno manjše kot 1990. leta. Manjša uporaba zaporne kazni je v skladu s sodobnimi strokovnimi prizadevanji. Ne glede na znatno manjšo uporabo zaporne kazni je bil v Sloveniji 1995. leta enako uspešen boj s kriminaliteto s 550 obsojenimi na zaporno kazen, kot 1975. leta s petkrat več (2.615) obsojenimi na zapor. Majhna uporaba zaporne kazni je največji dosežek slovenskega pravosodja v zadnjih 38 letih. Očitno je k tej usmeritvi prispeval proces demokratizacije družbe, saj se je uporaba zaporne kazni pričela naglo zmanjševati po 1990. letu. Ker je 1.1.1995 pričel veljati nov kazenski zakonik, hkrati pa je potekala reorganizacija pravosodja, je še prezgodaj sklepati, kam se bo usmerilo pravosodje, ko bodo odpravljeni zaostanki in se bo stanje ponovno normaliziralo. Malo verjetno je, da se bo sedanje sorazmerno visoko število obsojenih na zaporno kazen ohranilo daljši čas. Zato je 2003. leto še izjemno in prehodno v uravnoteževanju slovenske kaznovalne politike.

Delež pogojno odloženih denarnih in zapornih kazni se je od 1965. do 2003. leta povečal z 51,5 % na 73,8 % izrečenih kazenskih sankcij: od 1965. do 1985. leta se je ta delež postopoma zmanjševal, od 1985. leta pa je postopoma naraščal in je bil najvišji 1997. leta, ko je znašal 78,9 %, nakar se je do 2003. leta postopoma zmanjševal. Število izrečenih **pogojnih denarnih kazni** se je od 1965. do 1995. leta zmanjšalo z 895 na 11 (indeks 1,2) in je ostalo nizko vse do 2003. leta, ko je bilo izrečenih 26 pogojnih denarnih kazni (indeks 2,9). Število **pogojno odloženih zapornih kazni** se je od 1965. do 2003. leta gibalo od 5.862 (1985. leta) do 2.398 (1995. leta). Sodišča večini obsojenih izrečejo pogojno zaporno kazen: 1965. leta so izrekla to sankcijo 42,2 % obsojencem, 2003. leta pa 73,4 % obsojencem, kar kaže na znatno milejšo kaznovavno politiko.

Tabela 6: Polnoletne obsojene osebe po izrečenih kazenskih sankcijah v Sloveniji v obdobju od leta 1965–2003*
*Convicted adults offenders by penal sanction, Slovenia, 1965–2003**

Leto	SKUPAJ	Sodni opomin	Denarna kazen	Zaporna kazen	POGOJNO Skupaj	OBSOJENE OSEBE denarna kazen	OSEBE zaporna kazen	Vzgojni ukrep	Kazen odpuščena	Varnostni ukrep
Year	TOTAL	Judicial admonition	Fine	Imprisonment	Suspended sentences Total	Fine	Imprisonment	Educational measure	Absolute discharge	Security measure
		N %	N %	N %	N %	N	N	N	N	N
1965	9546	270 2,8	2044 21,4	2293 24,0	4917 51,5	895	4022	--	--	--
1970	10452	279 2,7	2763 26,4	1982 19,0	5408 51,7	852	4566	3	17	--
1975	12472	303 2,4	4765 38,2	2615 21,0	5093 40,8	338	4755	4	21	--
1980	11040	317 2,9	3377 30,6	2003 18,1	5291 47,9	377	4914	4	30	18
1985	13528	268 2,0	4607 34,1	2424 17,9	6103 45,1	241	5862	10	101	15
1990	9842	253 2,6	2112 21,5	1637 16,6	5762 58,5	134	5628	--	--	78
1991	8278	195 2,4	1155 14,0	1337 16,2	5565 67,2	88	5477	--	--	26
1992*	7618	178 2,3	----	----	----	----	----	--	27	25
1993	6871	269 3,9	779 11,3	1078 15,7	4685 68,2	243	4442	2	34	24
1994	6289	168 2,7	556 8,8	917 14,6	4614 73,4	183	4431	4	20	10
1995	3462	140 4,0	329 9,5	550 15,9	2409 69,6	11	2398	2	26	6
1996	3942	139 3,5	308 7,8	601 15,2	2843 72,1	31	2812	3	27	21
1997	4975	143 2,9	427 8,6	630 12,7	3923 78,9	40	3683	4	31	17
1998	5729	132 1,8	382 6,7	842 14,7	4321 75,4	40	4281	1	31	20
1999	5783	97 1,7	386 6,7	978 16,9	4344 75,1	43	4301	5	31	28
2000	6304	120 1,9	346 5,5	1099 17,4	4693 74,4	38	4655	--	22	24
2001	7061	100 1,4	473 6,7	1197 16,9	5225 74,0	30	5195	3	27	36
2002	7646	111 1,5	575 7,5	1284 16,8	5606 73,3	15	5591	7	27	36
2003	6769	80 1,2	124 1,8	1139 16,8	4994 73,8	26	4968	2	27	33

* 1992: Ni podatkov o pogojnih obsodbah zaradi tehnične napake v obrazcu SK-2. *Due to technical statistical mistake, data for suspended sentences are not available.*

Vir: Source:

1965: Kazenska sodna statistika 1968. *Criminal Court statistics*. Zavod SRS za statistiko, Statistical Office of the Republic of Slovenia, Ljubljana 1969.

1970–2002: Kazenska sodna statistika *Criminal Court statistics*. Statistični urad RS. Ljubljana. Statistical Office of the Republic of Slovenia. Ljubljana.

2003: Statistični letopis Slovenije 2003. *Statistical Yearbook of the Republic of Slovenia 2003*. Statistical Office of the Republic of Slovenia, Ljubljana.

Podatki iz **tabele 7** o uporabi nepogojne zaporne kazni v obdobju od 1980. do 2003. leta kažejo na večje spremembe v kaznovalni politiki sodišč v opazovanem 24-letnem obdobju. Pri opazovanju prikazanih absolutnih števil in deležev izrečene višine nepogojnih zapornih kazni je treba upoštevati absolutno število izrečenih kazni v posameznem letu, saj je bilo 1985. leta obsojenih 2.424, 1995. leta pa 550 polnoletnih oseb, zato enaki ali podobni deleži obsojenih pomenijo dvakrat do petkrat večje absolutno število izrečenih zapornih kazni.

Primerjava izrečenih zapornih kazni po posameznih letih:

Izrečena kazen	1980	1990	2000	2003
– do 1 meseca	9,9	6,4	3,7	2,8
– do 3 mesecev	38,6	30,5	19,6	14,1
– do 6 mesecev	62,4	53,3	46,8	37,8
– do 1 leta	79,0	69,0	67,8	63,6
– do 3 let	93,5	96,8	92,0	85,9
– do 5 let	97,8	98,6	97,2	89,7

Tabela 7: Polnoletni obsojenci po višini izrečene kazni zapora v Sloveniji od leta 1980–2003 (sodna statistika)
Convicted adult offenders by the length of prison sentence in Slovenia, 1980–2003 (criminal court statistics)

Višina izrečene zaporne kazni Length of prison sentence		Število in delež izrečenih kazni zapora po posameznih letih Number and structure of the imposed prison sentences by year														
		1980	1985	1990	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
SKUPAJ TOTAL		2003	2424	1637	1337	1078	917	550	601	630	842	978	1099	1197	1284	1139
%		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
do 1 mesec less than 1 m	%	199	213	104	90	73	58	48	19	22	28	33	41	28	27	32
		9,9	8,8	6,4	6,7	6,8	6,3	8,7	3,2	3,5	3,3	3,4	3,7	2,3	2,1	2,8
nad 1-2 mes 1-2 months	%	305	287	170	84	98	99	30	29	29	52	49	62	55	92	47
		15,2	11,8	10,4	6,3	9,1	10,8	5,5	4,8	4,6	6,2	5,0	5,6	4,6	7,2	3,8
nad 2-3 mes 2-3 months	%	269	275	226	162	115	103	53	44	70	66	105	113	108	79	96
		13,4	11,3	13,8	12,1	10,7	11,2	9,6	7,3	11,1	7,8	10,7	10,3	9,0	6,2	7,7
do 3 mesece less than 3 m	%	773	775	500	336	286	260	131	92	121	146	187	216	191	198	175
		38,6	31,9	30,5	25,1	26,6	28,4	23,8	15,3	19,2	17,3	19,1	19,6	16,0	15,4	14,1
nad 3-6 mes 3-6 months	%	476	607	372	410	205	193	122	142	146	194	241	298	312	330	293
		23,7	25,0	22,7	30,7	19,0	21,0	22,2	23,6	23,2	23,0	24,6	27,1	26,1	27,7	23,6
do 6 mesecev less than 6 m	%	1249	382	872	746	491	453	253	234	267	340	428	514	503	528	468
		62,4	57,0	53,3	55,8	45,6	49,4	46,0	38,9	42,4	40,7	43,8	46,8	42,0	41,1	37,8
nad 6-12 mes 6-12 months	%	333	408	257	333	332	285	131	131	141	187	237	231	311	317	320
		16,6	16,8	15,7	24,9	30,8	31,1	23,8	21,8	22,4	22,2	24,2	21,0	26,0	24,7	25,8
do 1 leta less than 1 year	%	1582	1790	1129	1079	823	738	384	365	408	527	655	745	814	845	788
		79,0	73,8	69,0	80,7	76,4	80,5	69,8	60,7	64,8	62,6	66,9	67,8	68,0	65,8	63,6
nad 1-2 leti 1-2 years	%	206	360	351	127	154	94	82	117	113	178	153	189	198	223	213
		10,2	14,8	21,4	9,5	14,3	10,3	14,9	19,5	17,9	21,1	15,6	17,2	16,5	17,4	17,2
nad 2-3 leta 2-3 years	%	84	129	105	58	58	42	38	55	40	53	67	77	72	95	63
		4,1	5,3	6,4	4,3	5,4	4,6	6,9	9,2	6,3	6,3	6,8	7,0	6,0	7,4	5,1
do 3 let less than 3 years	%	1872	2279	1585	1264	1035	874	504	537	561	758	875	1011	1084	1163	1064
		93,5	94,0	96,8	94,5	96,0	95,3	91,6	89,4	89,0	90,0	89,5	92,0	90,6	90,5	85,9
nad 3-5 let 3-5 years	%	86	94	28	53	28	26	31	42	38	45	51	57	79	71	47
		4,2	3,9	1,7	4,0	2,6	2,8	5,6	7,0	6,0	5,3	5,2	5,2	6,6	5,5	4,1
do 5 let less than 5 years	%	1957	2373	1613	1317	1063	900	535	579	599	803	926	1068	1163	1234	1111
		97,8	97,9	98,6	98,6	98,7	98,1	97,3	96,3	95,1	95,4	94,7	97,2	97,2	96,1	89,7
nad 5-10 let 5-10 years	%	43	43	18	17	9	12	12	17	21	33	3	22	29	38	20
		2,1	1,8	1,1	1,3	0,8	1,3	2,2	2,8	3,3	3,9	3,7	2,0	2,4	3,0	1,6
nad 10-15let 10-15 years	%	2	7	5	2	5	5	3	5	10	6	6	9	5	10	4
		0,1	0,3	0,3	0,1	0,5	0,5	0,5	0,8	1,6	0,7	0,6	0,8	0,4	0,8	0,3
15 let 15 years		---	1	1	1	1	---	---	---	---	---	---	---	---	2	1
20 let 20 years		---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
30 let 30 years		---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Vir: Source:

1980–2002: Kazenska sodna statistika (1980–2003). Zavod za statistiko, Ljubljana. *Criminal Court statistics (1980–2003). Statistical Office of the Republic of Slovenia, Ljubljana.*

1992: Ni podatkov o pogojni obsodbi, zato ni mogoče izračunati zapornih kazni do 2 let. *Due to technical statistical mistake, data for suspended sentences are not available.*

Iz podatkov o uporabi nepogojne zaporne kazni od 1980. do 2003. leta sklepamo, da se je kaznovalna politika sodišč v največji meri spreminjala na področju kratkih kazni do 6 mesecev, manj pa na področju kazni od enega do 3 let zapor, medtem ko se je pri kaznih 3 in več let zapor zelo malo spreminjala. Zmanjšana uporaba kratkih kazni do šestih mesecev zapor in povečana uporaba kazni od šestih mesecev do enega leta je pomenila v določeni meri strožjo kaznovarno politiko, vendar se ta ni mogla odraziti na povečanem številu obsojencev v zavodih za prestajanje kazni zapor, saj se je od 1980. do 1995. leta nenehno zmanjševalo število obsojencev na zaporno kazen (1985. leta so sodišča obsodila na zapor 2.003 obsojence, 1995. leta pa 550). Zato so se v tem času hitro praznili zapori in prišlo je do preplaha zaradi polpraznih zaporov, po 1995. letu pa se je pričelo stanje postopoma normalizirati in do 22.3.2000 je uspelo pravosodju ponovno napolniti zapore, saj je bilo tega dne na 1.112 posteljah že 1.125 zaprtih oseb; 1996. leta je bila zasedba zaporniških postelj 55,2 %, marca

2000 pa že 101,2 %. V navedenem obdobju je bila ustaljena kaznovalna politika zlasti pri kaznih nad eno leto zapor, kar kaže, da imajo sodišča izdelana merila za kaznovanje in se jih držijo, ne glede na družbene, politične, gospodarske, zakonodajne in druge spremembe. Utrjeni kriteriji za odmero zaporne kazni kažejo na neodvisnost pravosodja, ki se ne podreja trenutnim političnim ciljem oblasti. Tako so sodišča 1980. leta izrekla 97,8 % vseh kazni v trajanju do 5 let, 2001. leta pa 97,2 % oziroma so izrekla enak delež kazni nad 5 let zapor.

V opazovanem obdobju so sodišča redko izrekala kazen 10 do 15 let zapor (od 2 do 10 kazni letno) in le izjemoma 15 let zapor (povprečno enkrat na tri leta), kazen 20 let zapor pa sploh ni bila izrečena. Tako se je kaznovalna politika praktično končala pri kaznih pod 15 leti zapor. Taka kaznovalna politika je lahko odraz manj hude kriminalitete, lahko pa tudi posledica sodobne usmeritve pravosodja, saj številne države uporabljajo še dosmrtni zapor ali smrtno kazen. Slovenska kaznovalna politika je sodobna, ker se izogiba uporabi kratkih kazni

Tabela 8: Polnoletne obsojene osebe za izbrane vrste kaznivih dejanj v Sloveniji v obdobju od 1985–2003
Convicted adult persons by criminal offences, Slovenia 1985–2003

Leto Število obsojenih polnoletnih oseb za izbrane vrste kaznivih dejanj
Number of convicted adult persons for selected crimes

	umor	rop	velika tatvina	huda in poseb- no huda teles- na poškodba	kazniva dejanja zoper spolnost
<i>Year</i>	<i>criminal homicide</i>	<i>rob- bery</i>	<i>grand larceny</i>	<i>aggravated assault</i>	<i>sexual assault</i>
1985	43	51	580	238	93
1990	28	43	435	206	75
1991	38	30	445	189	68
1992	25	27	468	128	74
1993	32	49	357	106	66
1994	23	42	377	126	39
1995	28	32	199	85	43
1996	31	27	216	95	51
1997	33	28	268	111	59
1998	30	26	396	153	76
1999	22	22	535	152	68
2000	32	31	502	152	73
2001	20	28	771	181	97
2002	26	62	788	203	100
2003	18	69	741	190	106

Vir-Source:

1982-1988: Kazenska sodna statistika. Rezultati raziskovanj. Zavod SR Slovenije za statistiko. *Crime. Results of Surveys. Statistical Office of the Republic of Slovenia*. Ljubljana

1989-1994: Pravosodje. Rezultati raziskovanj. Zavod Republike Slovenije za statistiko. *Crime. Results of Surveys. Statistical Office of the Republic of Slovenia*. Ljubljana

1995-2003: Kazenska sodna statistika. Rezultati raziskovanj. Statistični urad Republike Slovenije. *Crime. Results of Surveys. Statistical Office of the Republic of Slovenia*. Ljubljana

zapora: uporaba kazni do enega meseca zapora se je od 1980. do 2002. leta z 9,9 % zmanjšala na 2,1 %, uporaba kazni nad 1 do 2 mesecev se je od 1980. do 2003. leta iz 15,2 % zmanjšala na 3,8 %, uporaba kazni nad 2 do 3 mesecev se je od 1980. do 2002. leta s 13,4 % zmanjšala na 6,2 %, v celoti se je od 1980. do 2003. leta uporaba kazni do 3 mesecev iz 38,6 % zmanjšala na 14,1 %. Tudi po majhni uporabi dolgih kazni se slovensko pravosodje uvršča med naprednejše države v Evropi. Tako prakso sodišč bi bilo treba spoštovati tudi naprej in sodiščem dopustiti, da sodijo po zakonu in ustaljenih merilih. Sojenje ne sme biti podrejeno (trenutnim) političnim ciljem državne oblasti, saj so s kazenskim pravom zavarovane osebne in družbene vrednote trajnejšega značaja.

Podatki iz **tabele 8** za obdobje od 1985. do 2003. leta kažejo, da ni trajnega naraščanja umorov, ropov, hude in posebno hude

telesne poškodbe, velike tatvine ter kaznivih dejanj zoper spolnost. Zato tudi ni razloga za poseganje v kazenski zakonik ali spreminjanje kaznovalne politike.

5. Povratništvo na področju kriminalitete v Sloveniji

V številnih državah povratništvo narašča in v zaporih je vedno večji delež tistih, ki so že bili v »zaporniškem tretmanu«, vendar brez uspeha. Neuspeh preprečevanja povratništva se opravičuje s slabostmi zaporniškega sistema, saj ne strog ne human režim izvrševanja zaporne kazni ne zmanjša povratništva. Ker povratek ni odvisen od dogajanja z obsojencem v zaporu, tudi ni utemeljeno pričakovanje, da bodo zapori prispevali k zmanjšanju povratništva, saj se z izločitvijo prestopnika v zapor doseže le začasno varstvo družbe.

Tabela 9: Polnoletni obsojenci v Republiki Sloveniji po povratništvu in obsodbah za istovrstna in drugovrstna kazniva dejanja v obdobju od leta 1990–2003 (sodna statistika)

Convicted adult persons in Slovenia according to a prior court record, 1980–2003 (court statistics)

Leto	Obsojene osebe	Prej obsojene polnoletne osebe po vrsti kaznivega dejanja - <i>Persons with prior court record</i>							
		S k u p a j		za istovrstna kazn. dejanja		za druga kaz- niva dejanja		za istovrstna in druga kazniva dejanja	
<i>Year</i>	<i>Convicted persons</i>	<i>Total</i>		<i>convicted for the same crimes</i>		<i>convicted for other crimes</i>		<i>convicted for the same and other crimes</i>	
	N	N	%	N	%	N	%	N	%
1980	11040	3412	30,9	1004	29,4	1787	52,4	621	18,2
1985	13528	4649	34,4	1294	27,8	2423	52,2	932	20,0
1990	9842	3663	37,2	897	24,5	2024	55,3	742	20,2
1991	8278	3130	37,8	777	24,9	1699	54,3	654	20,9
1992	7618	2701	35,5	681	25,2	1431	53,0	589	21,8
1993	6871	2435	35,4	712	29,2	1259	51,7	464	19,1
1994	6289	2147	34,1	605	28,2	1130	52,6	412	19,2
1995	3462	925	26,7	274	29,6	459	49,6	192	20,8
1996	3942	844	21,4	248	29,4	407	48,2	189	22,4
1997	4975	920	18,5	278	30,2	439	47,7	203	22,1
1998	5729	1151	20,1	424	36,9	477	41,4	250	21,7
1999	5783	1336	23,1	418	31,3	594	44,5	324	24,2
2000	6304	1499	23,8	499	33,3	623	41,6	377	25,1
2001	7061	1891	26,8	640	33,8	749	39,6	502	26,6
2002	7646	2252	29,5	736	32,7	918	40,7	600	26,6
2003	6769	2173	32,1	728	33,5	883	40,6	562	25,9

Vir-Source:

1980-1995: Pravosodje (1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995). Rezultati raziskovanj. Zavod RS za statistiko, Ljubljana. *Statistical Yearbook of the Republic of Slovenia. Statistical Office of the Republic of Slovenia, Ljubljana.*

1996-2003: Kriminaliteta (1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001). Rezultati raziskovanj. Statistični urad RS. *Statistical Office of the Republic of Slovenia, Ljubljana.*

Iz **tabele 9** je razvidno, da je od 1990. do 2003. leta znašal **delež povratnikov** med vsemi obsojenimi osebami najmanj 18,49 % (1997. leta) in največ 37,81 % (1991. leta). Delež povratnikov se je zmanjševal do 1997. leta, od tega leta dalje pa postopno narašča. Delež obsojenih za **istovrstna kazniva dejanja** se je gibal od najmanj 24,5 % (1990. leta) do največ 33,8 % (2001. leta), delež obsojenih za **druga kazniva dejanja** od najmanj 39,65 % (2001. leta) do največ 55,3 % (1990. leta) in delež obsojenih za **istovrstna in druga kazniva dejanja** se je gibal od najmanj 19,15 % (1993. leta) do največ 26,6 % (2001. leta). Po podatkih za 2003. leto je statistično utemeljeno pričakovati istovrstno kaznivo dejanje (specialni povratek) pri vsakem tretjem povratniku. To kaže, da povratniki izvršujejo kazniva dejanja, za katera se jim pokaže priložnost. Za majhno specializacijo je lahko razlog tudi njihova nesposobnost, da bi postali »specialisti« v izvrševanju določene vrste dejanj, lahko pa je razlog tudi strah pred hitrejšim odkritjem, če ostanejo pri istovrstnih kaznivih dejanjih in enakih tehnikah. Delež specialnega in splošnega povratništva se pri povratnikih v opazovanem obdobju ni bistveno spreminjal in je znašal povprečno 26,3 % pri specialnem in 73,7 % pri splošnem in mešanem povratku.

V številnih državah si prizadevajo za preprečevanje povratništva z najsodobnejšimi metodami, vendar neuspešno. Zato moramo biti tudi v Sloveniji zadovoljni z obsegom povratništva in sprejeti določeno stopnjo povratništva kot nor-

malno posledico obravnavanja prestopnikov. Namen preučevanja povratništva ni iskanje odgovornosti zanj, temveč boljše razumevanje pojava, kar naj prispeva k manjši stigmatizaciji povratnikov.

6. Izvrševanje zaporne kazni v Sloveniji

Iz **tabele 10** je razvidno, da se je od 1968. do 2003. leta zmanjševala zmogljivost in zasedba zavodov za prestajanje kazni zavora. Od 1968. do 1997. leta se je zmogljivost zavodov zmanjševala kot posledica postopnega izboljševanja standarda obsojencev v zavodih. To zmanjševanje je najbolj očitno po 1995. letu, ko je Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani po naročilu Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij izvedel raziskavo: »Prostorske zmogljivosti kazenskih poboljševalnih zavodov in pogoji (standardi) za življenje in delo pripornikov in obsojencev v Republiki Sloveniji« (avtor Franc Brinc). Z raziskavo so bile zmogljivosti zavodov ocenjene na **1013–1022 mest**. Na tej podlagi je Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij 1997. leta določila normative minimalne površine in prostornine na zaprto osebo: za skupne spalnice 7 m² površine in 18 m³ prostornine in za samske sobe 9 m² površine in 22 m³ prostornine. **Po teh izhodiščih je znašala kapaciteta zavodov za prestajanje kazni zavora 1061 mest**. S tem je Slovenija prvič v zgodovini določila zmogljivost za-

Tabela 10: Zmogljivost in zasedba zavodov za prestajanje kazni zavora v Sloveniji na določen dan v obdobju od 1968–2003 (priporniki, obsojenci in osebe, obsojene za prekrške)

Capacity of correctional institutions and their occupancy in the Republic of Slovenia, 1968–2003

Datum Date	Zmogljivost zavodov Prison capacity N	Zasedba zavodov Prison occupancy N	%
01.01.1968	2184	1512	69,2
01.08.1988	2616	1331	50,9
01.12.1992	2257	886	39,3
15.11.1994	1796	844	47,0
31.12.1995	1555	615	39,5
31.12.1996	1112	629	56,6
31.12.1997	993	742	74,7
31.12.1998	927	823	88,8
31.12.1999	988	956	96,8
31.12.2000	988	1128	114,2
31.12.2001	1004	1070	106,6
31.12.2002	990	1074	108,5
31.12.2003	999	1045	104,6

Vir-Source:

1968–1994: Podatki zavodov. Arhiv Franc Brinc. *The reports of the penal institutions*. Archive Brinc Franc.

1995–2003: Letno poročilo. *Annual Reports* (1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003). Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. *Ministry of Justice. Administration for the Enforcement of Penal Sanctions*, Ljubljana.

vodov na strokovni in evropsko primerljivi ravni. Pravilnost ocenjene zmogljivosti se je že pokazala in se bo znova pokazala, ko se bo normaliziralo stanje v pravosodju in bodo odpravljene zaostanki na sodiščih.

Iz **tabele 10** je razvidno, da se je od 1968. do 1996. leta postopno zmanjševalo tudi število zaprtih oseb, ki je od 1997. do 2000. leta naraščalo, po tem letu pa se postopoma znova zmanjšuje. Primerjava zmogljivosti in zasedbe zavodov kaže, da je bil osnovni razlog za občasno prenaseljenost zavodov načrtno zmanjševanje zmogljivosti zavodov in ne izključno naraščanje števila zaprtih oseb. **To kaže, da pravosodje s (strožjo) kaznovalno politiko sploh ni ali pa je le v manjši meri in samo začasno vplivalo na prenaseljenost zavodov.** Vzrok prenaseljenosti je bila manjša zmogljivost zavodov zaradi upoštevanja minimalnih standardov za bivanje obsojencev.

Iz **tabele 11** je razvidno, da je bilo v obdobju od 1980. do 2003. leta največ obsojencev sprejetih na prestajanje zaporne

kazni 1980. leta (1.875 oz. 98,6 na 100.000 prebivalcev), po tem letu pa se je število sprejetih obsojencev nenehno zmanjševalo do 1996. leta, ko je bilo sprejetih najmanj obsojencev (510 oz. 25,6 na 100.000 prebivalcev). Slovenija je bila tedaj med redkimi državami v Evropi s tako malo sprejetimi obsojenci v zavode. Po 1996. letu je število sprejetih obsojencev postopno naraščalo in se je do 2001. leta povečalo za dvakrat, kar je bil največji porast v Evropi. Nizko število sprejetih obsojencev v zavode med 1995. in 1998. letom je bilo posledica občutnih zaostankov v kazenskem pravosodju, zato se bo število sprejetih obsojencev v zavode lahko normaliziralo šele, ko bodo odpravljene sodni zaostanki iz preteklih let in bodo slovenska kazenska sodišča sodila po evropskih normah, ki jih določa Evropska konvencija o človekovih pravicah in svoboščinah. Ne glede na večje število sprejetih obsojencev 2003. leta (973) v primerjavi s 1996. letom (510), sta bila 2003. leta sprejeta 902 (48,01 %) obsojenca manj kot 1980. leta in 154 (15,00 %) obsojencev manj kot 1990. leta.

Tabela 11: Polnoletne in mladoletne osebe, obsojene za kazniva dejanja, sprejete v zavode za prestajanje kazni zapora na 100.000 prebivalcev (na dan 30. 6.) od leta 1980–2003

Number of sentenced adult and juveniles persons admitted in correctional institutions in Slovenia per 100.000 inhabitants, 1980–2003

Leto	Število obsojencev sprejetih v zavode	Število prebivalcev v 000	Delež sprejetih v zavode na 100.000 prebivalcev
<i>Year</i>	<i>Number of sentenced persons admitted to correctional institutions</i>	<i>Number of inhabitants in 000 (30.6)</i>	<i>Committal rates per 100.000 inhabitants</i>
1980	1875	1901	98,6
1985	1787	1973	90,6
1990	1127	1998	56,4
1991	1060	2002	52,9
1992	1031	1996	51,7
1993	1027	1991	51,6
1994	949	1989	47,7
1995	543	1988	27,3
1996	510	1991	25,6
1997	578	1987	29,0
1998	694	1983	34,9
1999	855	1986	43,0
2000	980	1990	49,2
2001	1023	1992	51,4
2002	996	1996	49,9
2003	973	1999	48,6

Vir- Source:

1980-1994: Poročila kazenskih zavodov. Arhiv Franc Brinc. *Reports of correctional institutions. Archive Franc Brinc.*

1995-2003: Letno poročilo (1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003). Ministrstvo za pravosodje. Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. *Annual Reports. Ministry of Justice. Administration for the Enforcement of Penal Sanctions*, Ljubljana.

Prebivalstvo 30.6.: 1980-2003: Statistični letopis Republike Slovenije 2003. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana. *Number of registered inhabitants of Slovenia on June, 30: Statistical Yearbook of the Republic of Slovenia 2003. Statistical Office of the Republic of Slovenia*. Ljubljana 2003.

Tabela 12: Delež polnoletnih oseb, ki prestajajo kazen zapora, izrečeno za kazniva dejanja in prekrške, na 100.000 prebivalcev v Sloveniji 1. januarja od leta 1980–2003

Rate of adults prisoners sentenced for crime and petty offences serving their sentence in the correctional institutions in Slovenia per 100 000 inhabitants, on January 1, 1980–2003

Leto	Polnoletne osebe v zavodih 1. januarja			število prebivalcev v 000	število vseh obsojenih polnoletnih oseb v zavodih na 100.000 prebivalcev Slovenije		
	obsojene za kaz. dejanja	obsojene za prekrške	skupaj		za kazniva dejanja	za prekrške	za kazniva dejanja in prekrške
Year	<i>sentenced for crime</i>	<i>sentenced for petty offences</i>	<i>total</i>	<i>number of inhabitants in 000</i>	<i>Rate of all sentenced persons in prisons</i>		
					<i>for crime</i>	<i>for petty offences</i>	<i>for crime and petty offences</i>
1980	957	93	1050	1893	50,6	4,9	55,5
1985	867	93	960	1949	44,5	4,8	49,3
1990	595	65	660	1996	29,8	3,3	33,1
1991	601	19	620	2000	30,0	1,0	31,0
1992	652	16	668	1989	32,8	0,8	33,6
1993	651	18	669	1994	32,6	1,0	33,6
1994	588	28	616	1990	29,5	1,5	31,0
1995	545	14	559	1990	27,4	0,7	28,1
1996	425	16	441	1990	21,4	0,8	22,2
1997	439	23	462	1987	22,1	1,2	23,3
1998	478	23	501	1985	24,1	1,1	25,2
1999	579	20	599	1973	29,3	1,1	30,4
2000	658	45	703	1988	33,1	2,3	35,4
2001	738	45	783	1990	37,1	2,2	39,3
2002	709	46	755	1994	35,6	2,3	37,9
2003	767	18	785	1995	38,4	0,9	39,3

Vir-Source:

1980–1994: Statistični podatki Republiškega sekretariata za pravosodje in upravo SR Slovenije. *Slovenian Corrections Statistics. Ministry of Justice of the Republic of Slovenia. Administration for the Enforcement of Penal Sanctions.* Ljubljana.

1995–2003: Letno poročilo- Annual reports (1995, 1996, 1997, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003). Ministrstvo za pravosodje. Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. Ljubljana. *Ministry of Justice of the Republic of Slovenia. Administration for the Enforcement of Penal Sanctions.*

Srednje število prebivalstva 1. januarja: Statistični letopis RS 2003. Statistični urad RS. Ljubljana 2003. *Total number of registered inhabitants of the Republic of Slovenia on January, 1: Statistical Yearbook of the Republic of Slovenia 2003. Statistical Office of the Republic of Slovenia.* Ljubljana 2003.

Iz **tabele 12** je razvidno, da se je število obsojenih oseb za kazniva dejanja in oseb, kaznovanih za prekrške na prestajanju zaporne kazni, v obdobju od 1980. do 2003. leta le počasi spreminjalo. Največ obsojencev je bilo v zavodih 1980. leta. Ker se je tudi število prebivalcev v prikazanem obdobju le malo spreminjalo, so bile tudi spremembe v stopnji zaprtih oseb na 100.000 prebivalcev postopne. Zaradi razlogov na strani kazenskih sodišč je treba obdobje od 1994. do 2002. leta šteti kot izjemno, po 2003. letu pa se bodo razmere postopno ponovno normalizirale in bodo zavodi lahko zopet računali na bolj stabilno število zaprtih oseb. Pri tem je treba upoštevati tudi najnovejše spremembe zakonodaje o prekrških, ki ne predvideva več zaporne kazni za prekrške. Čeprav je dnevno število

oseb, obsojenih v postopku za prekrške, majhno in ne more vplivati na prenaseljenost zavodov, pa je skupno število v enem letu sprejetih oseb zelo visoko: 1999. leta je bilo sprejetih 3.705 oseb, 2000. leta 3.705, 2001. 3.128 oseb in 2003. leta 1.697 oseb. Zato je bilo po mednarodni statistiki v Sloveniji 2001. leta sprejetih v zapore skupno 5.729 oseb oziroma 289,0 na 100.000 prebivalcev (obsojenci, osebe, obsojene v postopku o prekršku, priporniki), kar je uvrstilo Slovenijo v krog najbolj represivnih evropskih držav,⁴⁰ čeprav podatki ne ustrezajo resnici.

⁴⁰ Tournier, s. 118.

Tabela 13: Polnoletni obsojenci, odpuščeni s prestajanja kazni zapora v obdobju od 1990–2003 po načinu odpusta
Adult convicts, conditionally released from correctional institutions, 1990–2003

Leto	Odpuščeni obsojenci	Prestali vso kazen	Delno prestali zaporno kazen – pogojni odpust			
			Odločba komisije		Odločba upravnika	
<i>Year</i>	<i>All released convicts</i>	<i>Served to the term of sentence</i>	<i>Conditionally released convicts</i>			
			<i>Decision of commission</i>		<i>Decision of director</i>	
	N	N %	N	%	N	%
1986	1560	462 29,62	562	36,03	536	34,36
1987	1758	597 33,96	539	30,66	622	35,38
1988	1572	663 42,18	424	26,97	475	30,22
1989	1648	723 43,87	368	22,33	557	33,80
1990	1281	295 23,03	507	39,58	479	37,39
1997	533	111 20,83	254	47,65	168	31,52
1998	605	147 24,29	265	43,80	193	31,90
1999	774	161 20,80	334	43,15	279	36,05
2000	861	159 18,47	398	46,22	304	35,31
2001*	1007	155 15,39	537	53,33	315	31,28
2002	889	164 18,45	299	33,63	336	37,80
2003	941	183 19,45	410	43,57	348	36,98

Vir- Source:

1980-1990: Statistično poročilo o polnoletnih osebah, odpuščenih s prestajanja kazni (obrazec IK-5). Statistično poročilo o pogojnem odpustu po odločbi komisije (obrazec IK- 7). Statistično poročilo o pogojnem odpustu po odločbi upravnika KPZ (obrazec IK-8). Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije. *Correctional statistics. Ministry of Justice of the Republic of Slovenia.*

1991-2003: Letno poročilo (1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003). Ministrstvo za pravosodje RS, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. Ljubljana. *Annual reports. Ministry of Justice, Administration for the Enforcement of Penal Sanctions.* Ljubljana.

* Leta 2001 so med obsojenci, ki so delno prestali kazni po odločbi komisije všteti tudi obsojenci, ki so bili deležni amnestije. In the year 2001, prisoners granted amnesty. were also included in this statistics survey.

Iz **tabele 13** je razvidno, da je od 1990. do 2003. leta le majhen delež vseh obsojencev prestal celotno kazen, saj je bilo povprečno več kot 80 % obsojencev pogojno odpuščenih: po odločbi upravnika (največ 30 dni pred potekom kazni) je bilo odpuščenih okrog 35 %, po odločbi komisije za pogojne odpuste pa povprečno 45 %. Delež pogojno odpuščenih obsojencev po odločbi upravnika in komisije se je po posameznih letih le malo spreminjal, kar kaže na sorazmerno stalna merila za odobritev pogojnega odpusta.

Tabela 14 kaže ugoden položaj Slovenije med evropskimi državami glede stopnje zaprtih oseb (priporniki, obsojenci, osebe, obsojene v postopku o prekršku) na 100.000 prebivalcev: 2001. leta je bila Slovenija med državami z najmanjšo stopnjo zaprtih oseb (manj so imele Albanija, Ciper, Islandija in Severna Irka, vse druge države pa več, med njimi je imela Rusija celo 11 krat več zapornikov kot Slovenija). Slovenija je imela 1996. leta najmanj zaprtih oseb (31) v Evropi, v naslednjih letih pa je to število naglo naraščalo, medtem ko se je v drugih državah le malo spreminjalo. V Sloveniji so bile v prikazanem obdobju (in so še vedno) izjemne okoliščine v

delovanju pravosodja in upati je, da se bodo nenormalne razmere čim prej končale in se bo pokazala resnična podoba kaznovalne politike. Škoda je le, da si je Slovenija z nepremišljenimi potezami kaznovalne politike v kratkem času zapravila ugled, ki ga je uživala v mednarodnem merilu v preteklih letih zaradi svoje napredne kaznovalne politike. Ker so znani vzroki za nenormalno stanje na tem področju, je le upati, da si bodo vsi vpleteni organi prizadevali, da si Slovenija čimprej ponovno pridobi mednarodni ugled zaradi svoje sodobne kaznovalne in penitenciarne politike. Zato je utemeljeno upanje, da se bo Slovenija po deležu zaprtih oseb na 100.000 prebivalcev kmalu ponovno uvrstila med države z (naj)manjšim številom zaprtih oseb, in se s tem ponovno uvrstila med manj represivne države v Evropi.

7. Sklepno razmišljanje

Doslej nobeni družbi ni uspelo zmanjšati kriminalitete, saj v večini držav ta narašča. Ker družba še ne pozna boljšega sredstva, bodo zapori še dolgo časa nenadomestljivi vsaj za majhen

Tabela 14: Delež zaprtih oseb (obsojenci za kazniva dejanja in priporniki na 100.000 prebivalcev na dan 1. septembra v obdobju od leta 1990–2001
Prison population rate (per 100.000 inhabitants): number of prisoners (including pre-trial detainees) on the 1st September in Slovenia and in Europe per the number of inhabitants, 1990–2001

DRŽAVA-STATE	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ALBANIA								37	34	33,0	43,5	48,1
AUSTRIA	82,0	87,5	87,8	91,0	85,0	76,0	84,0	86	86	85,1	83,1	85,1
BELGIUM	66,1	60,5	71,0	72,1	64,8	75,7	75,6	82	81	82,3	84,7	85,4
BULGARIA		68,2	102,0	98,9		103,2	126,4	142	138	132,0	115,0	114,0
CROATIA							45,0	47	49	44,5	44,4	59,9
CYPRUS	38,0	38,0	32,0	30,0	24,7	26,3	35,1	40	34			48,6
CZECH REP		75,6	129,0	165,0	181,6	188,0	202,0	209	214	224,0	219,0	207,0
DENMARK	63,0	63,0	66,0	71,0	72,0	66,0	61,0	62	64	67,0	61,5	58,9
ESTONIA								300	332	300,0	328,0	350,0
FINLAND	62,2	62,6	65,4	61,8	59,0	59,3	57,8	56	54	50,4	52,3	58,7
FRANCE	82,2	83,9	83,7	86,3	90,3	89,0	89,9	90	88	88,5	80,1	77,1
GERMANY	77,8	78,8		81,0	83,0	81,0	82,6	90	96	98,3		95,8
GREECE	48,7	49,5	59,5	68,0	71,0		51,0	54	75	71,4	76,2	79,0
HUNGARY	110,0	146,0		132,0	128,1	122,0	129,0	136	142	151,0	158,0	171,0
ICELAND	40,6	38,9	38,5	38,9	38,2	44,4		43	37	33,8	29,0	38,8
IRELAND	56,0	60,4	61,6	59,8	58,6	58,7	62,3	68	71		76,4	80,0
ITALY	56,6	56,0	80,0	89,0	89,7	87,0	85,0	86	85	89,3	92,7	95,3
LATVIA							405,0	407	389	355,0	353,0	364,0
LITHUANIA				275,0	342,0	356,0	323,0	356	373	384,0	240,0	291,0
LUXEMBOURG	94,0	90,3	91,5	107,5	109,0	115,3	104,4	...	...	90,2	90,4	80,9
MACEDONIA						54,0	50,0	59	58	61,4	69,0	69,9
MALTA						52,0	62,0	...	72			67,2
MOLDOVA							263,0	...	275			250,0
NETHERLAND	44,4	44,4	48,5	51,0	55,0		75,2	87	85	84,0	90,1	95,4
NORWAY	56,5	59,0		60,0	62,0	55,8	52,4	53	57	58,5	59,0	59,2
POLAND				160,0	163,6		148,5	148	...	141,0	169,0	207,0
PORTUGAL	87,0	82,0	93,2	111,0	101,0		140,0	145	147			132,0
ROMANIA			195,0	200,0		206,0	194,0	197	233	229,0	221,0	225,0
RUSSIA					443,0	694,0		713	679			671,0
SLOVAKIA			123,0	136,0	139,0	147,0	144,0	138	123	128,0	297,0	139,0
SLOVENIA	51,3	54,5	52,2		40,0	32,7	31,0	39	40	47,3	57,3	58,0
SPAIN	85,5	91,1	90,4	114,9	105,9	102,4		113	122	114,0	114,0	117,0
SWEDEM	58,0	55,0	63,0	66,0	66,0	66,0	65,0	59	60	61,9	64,1	68,5
SWITZERLAND	76,9	84,9	77,1	81,0		80,8	85,4	88	85	88,5	89,2	71,6
TURKEY	82,1	44,0		51,6	72,4	90,3	87,4	94	98	108,0	110,0	93,2
UKRAINE						392,0	425,0	415	...			406,0
ENGLAND W.	92,9	91,3	91,0	89,0	96,0		106,8	120	126	122,0	124,0	126,0
NORT. IRELAND	109,5	105,7	114,0	118,0	117,0	106,0		95	91			51,6
Scotland	94,8	95,2	105,0	115,0	109,0	110,0	101,0	119	119			

Vir-Source: Tournier, P. V.: Annual Penal Statistics: Prison population. Penological information bulletin, Council of Europe, Strasbourg:
 1990: Penological information bulletin, 16/1992, p. 28.
 1991: Penological information bulletin, 17/1992, p. 23.
 1992: Penological Information bulletin. 18/1993, p. 18.
 1993-1994: Penological information Bulletin. 19 & 20/1994-1995, pp. 44, 77.
 1995-1996: Penological information bulletin. 21/1998, p. 26.
 1997-1998: Penological information bulletin. 22/2000, pp. 23, 61.
 1999-2001: Penological information bulletin. 23 & 24/2002, pp. 44, 70, 104.

del storilcev najtežjih kaznivih dejanj. Do danes je že dozorelo spoznanje, da s (strogim) kaznovanjem, z gradnjo zaporov in obravnavanjem obsojencev v zaporih ni mogoče zmanjšati kriminalitete. Tudi ni uresničljivo pričakovanje, da bi lahko policija, tožilstva, sodišča in zapor v prihodnje uspešneje zatirali kriminaliteto, kot so jo v preteklosti, ne glede na prizadevnost delavcev teh organov in strogost kaznovalne politike.

Z ocenjevanje kaznovalne politike v državi se najpogosteje uporabljajo podatki o izrečenih nepogojnih zapornih kaznih, kjer se izrečena kazen tudi izvrši, zanemarijo pa se podatki o drugih kaznovalnih ukrepih. Iz podatkov za Slovenijo je mogoče sklepati, da v kaznovalni politiki v preteklih 38 letih ni bilo hitrih sprememb, zato jih ni pričakovati tudi v prihodnje. Kaznovalna politika se ni bistveno spremenila niti po uveljavitvi novega kazenskega zakonika 1. 1. 1995, čeprav se je po tem letu povečalo število obsojenih oseb, je ostalo nižje od števila obsojenih leta 1994. Ker so vse pretekle spremembe kazenske zakonodaje vplivale na kaznovalno politiko le kratek čas, po nekaj letih pa se je kaznovalna politika znova uravnotežila na predhodni ravni, lahko tako uravnoteženje pričakujemo tudi po spremembi kazenske zakonodaje 1995. leta. Kaznovalna politika je v bistvu nedoločen pojem, ki ga je težko vnaprej oblikovati zaradi velike raznolikosti kaznivih dejanj, možno pa jo je naknadno ugotavljati na podlagi izrečenih kazenskih sankcij. Pri tem je merilo za ocenjevanje kaznovalne politike število obsojenih storilcev kaznivih dejanj in strogost izrečenih sankcij, ki se odraža v vrsti (pogojna obsodba, nepogojna kazen) in strogosti sankcije, zlasti v višini zaporne kazni. Pri tem je treba upoštevati še politiko kazenskega pregona, saj za delovanje sodišč ni vseeno, ali policija prijavi in tožilstva obtožijo veliko ali malo storilcev kaznivih dejanj.

Družba ima na voljo dve poti za zmanjšanje kriminalitete: zmanjšanje pripravljenosti prebivalcev, da storijo kaznivo dejanje (udeležba v kriminaliteti) ali zmanjšanje gostote njihovih kaznivih dejanj (individualna frekvenca kriminalitete). Če bi znali prestopnike zaustaviti na njihovi kriminalni poti ali zmanjšati gostoto kaznivih dejanj, bi se zmanjšal tudi obseg kriminalitete. Prvi kazenskopravni poseg v življenje človeka je možen šele po prvi aretaciji, ki je zato kritičen trenutek za prepoznavanje nosilcev nadaljnje kriminalne kariere. Ker niso znani dejavniki, ki napovedujejo kriminalno kariero, tudi ni mogoče prepoznati bodočih povratnikov.

Po dosedanjih izkušnjah nikoli ne bo mogoče predvideti, kaj šele preprečiti človekovo negativno vedenje. Tudi če bi ugotovili vzroke za preteklo kaznivo dejanje, to ne bi koristilo preprečevanju novih kaznivih dejanj, saj je vsako kaznivo dejanje enkratno življenjski dogodek v posebnih psiholoških in stvarnih okoliščinah. Zato bi morali zmanjšati pričakovanja, da je mogoče vplivati na količino povratništva, čeprav je ob tem pomembno, s kakšnimi sredstvi se skuša preprečiti povratništvo (razen s kaznijo). Zaradi nemožnosti predvidevanja

povratništva ni utemeljeno povezovati količine povratništva z rehabilitacijsko ali kaznovalno usmeritvijo zaporov, saj med prestajanjem kazni ni mogoče vedeti, kdo bo povratnik, da bi se temu spoznanju prilagajal tretman.

V številnih državah kriminaliteta narašča in večina držav se na porast odziva s strožjo kaznovalno politiko. V resnici pa je vloga zaporne kazni pri zatiranju kriminalitete manjša, kot se običajno pričakuje. Teoretično in praktično pričakovanje, da daljše kazni in več obsojencev v zaporih zmanjša kriminaliteto, se nikoli ne uresniči, **saj stopnja kriminalitete ni odvisna od števila zapornikov, temveč od privlačnosti dobička, ki ga prinaša kriminaliteta.** Zato si kriminalitetna politika prizadeva, da bi se zaporna kazen uporabljala le za storilce nevarnih kaznivih dejanj, pri katerih je veliko tveganje za ponavljanje (težjih) kaznivih dejanj. Zlasti je nevarno stališče, da dolgotrajne kazni bolj zmanjšujejo kriminaliteto kot kratkotrajne, saj bi potem **»več zaprtih bolj zmanjšalo kriminaliteto«**. Ker so današnje metode napovedovanja povratništva in razvoja kriminalne kariere storilcev kaznivih dejanj nezanesljive, je uporaba dolgih zapornih kazni pravno in moralno sporna.

Ker v preteklih 38 letih v kaznovalni politiki slovenskih sodišč ni bilo hitrih sprememb, če pri tem zanemarimo spremembe zaradi nove in strožje kazenske zakonodaje in spremembe zaradi sodnih zaostankov, lahko tudi v prihodnje pričakujemo podobno stabilnost kaznovalne politike. Čeprav je postala kaznovalna politika po začetku uporabe novega kazenskega zakonika (1.1.1995) bolj represivna (večje število obsojenih, večja uporaba zaporne kazni), bi bilo treba za strožjo kaznovalno politiko sodišč poiskati še druge razloge. Čas bo pokazal, kako bodo sodniki v prihodnje usklajevali zakonske norme s svojimi osebnimi stališči pri odmeri kazni. Če se je Slovenija s svojo kaznovalno politiko po 1990. letu uvrščala med naprednejše evropske države in je znatno presegala vse bivše socialistične države in številne članice Sveta Evrope, ni razloga, da si ne bi čez nekaj let ponovno pridobila prejšnji ugled. Na tem področju so predvidevanja nezanesljiva, saj razlik v številu obsojenih oseb in v strogosti kaznovalne politike v različnih državah ni mogoče pojasniti samo s stopnjo kriminalitete, temveč so pomembne tudi družbenopolitične in gospodarske razlike med državami. Statistika obsojenih oseb pre malo pove o stopnji in teži kriminalitete in ne odraža padca ali porasta kriminalitete, temveč le politično usmeritev policije, tožilstev in sodišč. Zato tudi ni mogoče sklepati na strogost kaznovalne politike samo po številu obsojenih oseb, kajti dvakrat večje število obsojenih oseb ne pomeni, da je kaznovalna politika dvakrat bolj represivna v obravnavanju kriminalitete. Tak sklep bi bil možen le ob natančni primerjavi strukture kriminalitete, vendar bi taka primerjava lahko pokazala, da je bila kaznovalna politika, ko je bilo manj obsojenih, bolj represivna kot v času, ko je bilo več obsojenih oseb. Kaznovalna politika ni odvisna samo od zakonodaje in teže kriminalitete, temveč nanjo vplivajo še številni drugi dejavniki. Podatki

za Slovenijo za obdobje od 1965. do 2003. leta ne kažejo na strožjo kaznovavno politiko, kaže se celo usmeritev manjše uporabe zaporne kazni, kar je v skladu s sodobnimi prizadevanji na področju kriminalitetne politike.

Literatura

- Andenaes, J. (1996). Punishment and the Problem of General Prevention. *Annales internationales de criminologie*, 8/2: s. 285–319.
- Andre, G., Pease, K. (1994). Using routine statistics in estimating prison population for policy assesment. *Canadian Journal of Criminology*, 36/2: s. 137–147.
- Andrews, D. A. et al. (1990). Does correctional treatment work? *Criminology*, 28/3: s. 369–404.
- Bayley, W. et al. (1974). Crime and deterrence. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 11/2: s. 124–143.
- Brinc, F. (1995). Prostorske zmogljivosti in standard kazenskih zavodov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 46/2: 147–159.
- Brinc, F. (1996). Kaznovalna politika sodišč v Republiki Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 47/3: s. 213–227.
- Brody, S., Tarling, R. (1980). Taking offenders out of circulation. *Home Office Research Study 64*. Her Majesty's Stationery Office.
- Clear, T. et al. (1982). Managing the cost of correction. *Prison Journal*, 2/1: s. 3–63.
- Crime and criminal justice systems in Europe and North America 1990–1994. Ed. (1998) Kristiina Kangaspunta. HEUNI Publications Series 32, Helsinki.
- Desmet, A. (1987). Le droit penal nouveau a-t-il aussi chez nous bon vent. *Revue de droit penal et de criminologie*, 77/2: s. 109–155.
- Dijk, van Jan, J. M. (1994). L'interpretation des taux de criminalite: interaction entre les choix rationels des victimes et des delinquents. *Revue internationale de criminologie et de police technique*, 47/3: s. 263–281.
- Downes, D., Rock, P. (1990). *Understanding deviance: a guide to the sociology of crime*. Oxford, Clarendon Press.
- European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics. (1999). European Committee on Crime Problems. Council of Europe, Strasbourg.
- Farrington, D. P. (1986). Stepping stones to adult criminal careers. V: *Development of antisocial and prosocial behavior*. Ed. by Olweus Dan et al. New York, Academic Press.
- Fattah, E. A. (1982). Making punishment fit the crime. *Canadian Journal of Criminology*, 24/1: s. 1–12.
- Fienberg, S. E., Reiss, A. J. (1980). *Indicators of crime and criminal justice*. U. S. Department of Justice, Washington.
- Flanagan, T. J. (1985). Sentence planning for long-term inmates. *Federal Probation*, 49/3: s. 23–28.
- Forst, S. (1983). Selective incapacitation: An idea whose time has come? *Federal Probation*, 46/3: s. 19–23.
- Foucault, M. (1984). *Nadzorovanje in kaznovanje*. Delavska enotnost, Ljubljana.
- Goethals, J. (1980). Les effets psychosociaux des longues peines d'emprisonnement. *Déviante et société*, 4/1: s. 81–101.
- Goldman, A. H. (1982). Toward a new theory of punishment. *Law and Philosophy* 1/1: s. 57–76.
- Gotfredson, M., Hirschi, T. (1986). The true value of lambda would appert to be a zero. *Criminology*, 24/2: s. 213–233.
- Grenawalt, J. (1983). Punishment. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 74/2: s. 343–362.
- Heinz, W. (1989). The problems of imprisonment, including strategies that might be employed to minimise the use of custody. V: *Crime and criminal policy in Europe*. Ed. By Roger Hood. University of Oxford, Oxford, s. 186–219.
- Johnson, P. M. (1978). The role of penal quarantine in reducing violent crime. *Crime and Delinquency*, 24/4: s. 465–485.
- Jurgen-Kerner, H. (1987). Criminal justice policies in relation to problems of imprisonment. *International Symposium under the auspices of the UNO*. Milan 19. 11.–1. 12. 1987. Roma.
- Kensey, A., Tournier, P. (1997). *French prison population*. Ministère de la Justice, Direction de l'Administration Penitentiaire, Paris.
- Klofas, J. M. et al. (1992). The meaning of correctional crowding. *Crime and Delinquency*, 38/2: s. 171–188.
- Knapp, N. (1984). The relative cost of intermediate treatment and custody. *Home Office Research Bulletin*, 18: s. 24–30.
- Kuhn, A. (1994). Le nombre carcéral. *Revue internationale de criminologie et de police technique*, 47/3: s. 310–321.
- Langan, P. A., Farrington, D. P. (1998). *Crime and Justice in the United States and England and Wales, 1981–96*. U. S. Department of Justice. Bureau of Justice Statistics. Washington.
- Lewis, D. E. (1986). The general deterrent effect of longer sentences. *The British Journal of Criminology*, 26/1: s. 47–62.
- Loeb, C. M. (1978). The cost of jailing in New York City. *Crime and Delinquency*, 24/4: s. 446–452.
- Mackenzi, D. L., Goodstein, L. (1985). Long-term incarceration impact. *Criminal Justice and Behavior*, 12/4: s. 395–414.
- Monhieson, T. (1985). The argument against building more prisons. *Scandinavian Criminal Policy and Criminology 1980–1985*. Ed. By Bishof, N., Copenhagen, Scandinavian Research Council for Criminology.
- Mair, G. (1991). What works – nothing or everything. Measuring the effectiveness of sentences. *Research Bulletin*, 30: s. 3–8.
- Mcguire, J. (1995). Reviewing »What works«: Past, present and future. V: *What works: Reducing reoffending*. Ed. By James McGuire. John Wiley and Sons. Chichester. s. 4–34.
- Moitra, S. D. (1986). Crime and imprisonment trends. *Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 10/1–2: s. 95–107.
- Morriarty, K. (1987). Ethical issues of selective incapacitation. *Criminal Justice Research Bulletin*, 3/4: s. 1–5.
- Murphy, J. G. (1979). *Retribution, justice, and therapy*. Dornbrecht, Reidel Publishing Company.
- Palmer, W. R. T. (1984). Programming for long-term inmates. *Canadian Journal of Criminology*, 26/4: s. 439–457.
- Parent, D. (1990). *Recovering correctional cost through offender fees*. U. S. Department of Justice. Washington.
- Porporino, F. J., Zamble, E. (1984). Coping with imprisonment. *Canadian Journal of Criminology*, 26/4: s. 403–421.
- Richards, B. (1978). The experience of long-term imprisonment. *The British Journal of criminology*, 18/2: s. 162–160.
- Quinn, J. F. et al. (1991). A case study. Method for teaching criminology. *Journal of Criminal Justice Education*, 3/1: s. 53–69.
- Sclafani, F. (1980). Pene detenute di brevissima durata. *Rassegna di criminologia*, 11/1: s. 157–191.
- Snacken, S., Beyens, K. (1994). Sentencing and prison overcrowding. V: *Consistency in sentencing*. European Journal on Criminal Policy and Research, 2/1: s. 84–99.
- Sparks, R. (1980). *Criminal Opportunities and Crime Rates*. U. S. Department of Justice, Washington. s. 18–28.

49. Stauffer, E. (1999). La zero tolerance et la baisse de la criminalite dans la ville de New York. *Revue internationale de criminologie et de police technique et scientifique*. 52/22: s. 151–162.
50. Sterle, J. (1999). Umori v Sloveniji v letih 1990–1997. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50/4: s. 351–364.
51. Svetek, S. (1999). Kriminaliteta in kriminalistično delo v letu 1998. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50/2: s. 113–133.
52. Tournier, V. P. (2001): *Population of penal institutions*. Council of Europe Annual Penal Statistics SPACE I: Enquiry 2001.s. 118.
53. Tournier, P. (1988): Statistique sur les populations carcerales dans les Etats membres du Conseil de l'Europe. *Bulletin d'information penitentiaire*. Conseil de l'Europe, 12: s. 18.
54. Trasler, G. (1984). Crime and criminal justice research in the United States. *Home Office Research Bulletin*. 18: s. 43–45.
55. Walmsey, R. (1997). *Prison populations in Europe and North America*. Helsinki. HEUNI Paper No. 10. Helsinki.
56. Van den Haag, E. (1975). *Punishing criminals*. New York: Basic Books Inc. Publishers.
57. Van der Werff, C. (1981). Recidivism and special deterrence. *The British Journal of Criminology*. 21/2: s. 136–147.
58. Wormith, J. S. (1984). The controversy over the effects of long-term incarceration. *Canadian Journal of Criminology*. 26/4: s. 423–437.
59. Wright, R. A. (1995). Rehabilitation affirmed, rejected, and reaffirmed: Assessment of the effectiveness of offender treatment programs in criminology textbooks, 1956 to 1965 and 1983 to 1992. *Journal of Criminal Justice Education*, s. 212–39.
60. *Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij*, Ur. l. RS, št. 22/00.
61. Zimring, F. E., Hawkins, G. (1990). *Trends in prison population in the United States*. School of Law. University of Berkeley.

Crime trends and sentencing policy in Slovenia in the last decade

Franc Brinc, LL.D., Retired Associate Professor of Criminology, Prušnikova 29, 1000 Ljubljana

The number of criminal offences reported to the police in Slovenia increased in the period 1980–2003 two and half fold (index 264.3), while the number of convicted persons decreased by more than one third (index 61.7), which indicates that there is no statistical relationship between reported crime and the number of convicted offenders. While the population increased in the period 1980–2003 by 5.2 %, crime increased according to police statistics for 164.3%. The crime rate increased in the period 1980–2002 from 1,525. 4 to 3,868.6 (index 253.6), which indicates larger involvement of citizens in crime.

In the period examined, the highest number of convicted adult and juvenile offenders was reached in 1985 (14,626) and the lowest in 1995 (3,961, index 27.1). In 1985, 741 persons were convicted per 100,000 residents and in 1995 only 199 (index 26.9), while in 2003 this number grew to 368. That makes us believe that the social danger of crime declined in that period, and that there is no reason for a modification of the current sentencing policy.

In the period 1965–2003, criminal sanctions imposed on offenders were as follows: judicial admonition increased from 1.2% – 4.0%, fines increased from 1.8% to 38.2% and the sentence of imprisonment decreased from 24.0% to 15.9%. The rate of conditionally suspended fines and sentences of imprisonment grew from 51.5% to 73.8%. Data on the use of prison sentences indicate that major changes were in the imposition of short prison sentences of up to 6 months, much fewer changes took place in prison sentences from one to three years and very few changes occurred in sentences lasting 3 years and over. In 1985, 2,003 offenders were sentenced to imprisonment, while in 1995 only 550. Of all prison sentences handed down by courts in 1980, 97.8% were sentences up to 5 years of imprisonment, while in 2001 this percentage was 97.2%, which indicates fairly stable sentencing policy. Courts only rarely pronounced sentences of imprisonment from 10 to 15 years and only exceptionally those which were over 15 years, while a sentence of 20 years was not imposed at all. The presented sentencing policy is on the one hand a reflection of a less serious criminality and, on the other hand, a result of the current orientation of the criminal justice system.

Key words: crime, crime trends, statistical data, crime statistics, penal statistics, sentencing policy, Slovenia

UDC: 343.3/7 + 343.211.6 (497.4)